

M. ŞEHMUS GÜZEL

ERGANİ'DEN

ekitap.ayorum.com

M. ŞEHMUS GÜZEL
ERGANİ'DEN

ekitap biçiminde ilk sunumu: Eylül 2024

Yapıt: M. Şehmus GÜZEL

Teknik yönetmen ve kapak: Ferruh DİNÇKAL.

Dizgi : MŞG

İSBN: Belki gelecek. Belki gelmeyecek. Zamana, duruma, gelişmelere bağlı.

Bu yapıtın yayın hakları yazarına aittir.

Kitaptan edinmek için iletişim : Gerekirse. Şimdilik
ekitap.ayorum.com deyin, tıklayın, hediyeimizdir.

İÇİNDEKİLER

<i>SUNU</i>	5
<i>MAKAM DAĞI</i>	7
<i>ERGANİ'DEN VE TARİHİMİZDEN</i>	9
<i>ERGANİ'NİN GÜLLERİ</i>	14
<i>ERGANİ'DE BAYRAM VAR</i>	36
<i>SERÇELER</i>	40
<i>YOL-CU-LUK</i>	45
<i>KALAN: ERGANİ-İSTANBUL'DAN</i>	50
<i>BİR İSMİN ÖZBEÖZ TARİHİ: ŞEYHMUSA'DAN ŞEHMUS'A</i>	55
<i>KİMYA'DAN YEDİ</i>	60
<i>BEDEN EĞİTİMİNDEN "ÇAKMAK"</i>	62
<i>KASABADA SİYASET</i>	65
<i>ERGANİ'YE GÜZELLEME: "MAKAM, MAKAM ÇİÇEĞİ VE BÜLBÜL"</i>	69
<i>HİLAR HİLAR : YEREL TARİHİN İYİSİ</i>	73
<i>ERGANİ YÜRÜYOR. HERŞEY BİR FOTOĞRAFLA BAŞLADI</i>	80
<i>SEÇMECE KISA KAYNAKÇA</i>	85

SUNU

Bu çalışmada ayrıntılı anılarımı değil, geçmişimden, çocukluğumdan Siyasal Bilgiler Fakültesi (SBF) sonuna kadar geçen yaşamımda, 1950'lerden 1960'ların sonuna, doğduğum kasaba Ergani'ye ilişkin anılarımdan, yaşadıklarımın aklımda kalanların ve yazdıklarımın birkaç parçasını aktarıyorum. Bölük pörçükler ama hakikattendir. Özel bir biçimde araştırma, belgeleri değerlendirerek yazmak girişimi değil. Uzun soluk isteyen böyle bir çalışmayı gerekirse ileride zaman kalırsa yazmayı düşünüyorum. Belki.

Parçalı da olsa Ergani'ye ve yakın geçmişimize bir yolculuk yapalım dedim. Hep birlikte. Elele ve dayanışma içinde. BU ÇALIŞMADA DOĞDUĞUM KASABAYI ANLATMAK, YAZMAK İSTİYORUM. ANILAR VE YAŞANILAN ANLAR UNUTULMASIN DİYE. Böylece belki kasabalar arasında bir benzerlik, bir aynılık, kimi ortak noktalar, ilintiler bulmak ta mümkün olabilir. Anadolu'da ve Trakya'da, bütün ülkede, kasabalarda kültürel, tarihi, toplumbilimsel, siyaset bilimsel benzeşmeleri araştırmak, bulup çıkarmak, karşılaştırmalar yapmak, ilginç olacağını umduğum sonuçlara ulaşmak açısından işe yarayabilir. Kasaba kültürü ortak nitelikler taşıyor gibime geliyor. Siyasi tavır takınmada da benzer şeyler var sanıyorum. Aile içi ilişkiler, aileler arası ilişkiler, dini inançlar, dinsel gruplaşmalar, tarikatlar ve daha pek çok konu incelenerek, ilginç bilgiler edinebiliriz. Araştırmamız gerek.

DEĞERLİ AKRABALARIM, HEMŞERİLERİM, ARKADAŞLARIM, DOSTLARIM, ŞİRİNLERİM, GÜZELLERİM, İKİ GÖZLERİM, SEVGİLİ KARDEŞLERİM, YEĞENLERİM, YAKINLARIM, AMCALARIM, TEYZELERİM, HALALARIM/BİBİLERİM, AMCALARIMIN, HALALARIMIN VE TEYZELERİMİN ÇOCUKLARI VE ÇOCUKLARININ

ÇOCUKLARI, KEKOLARIM, OKUYUCULARIM TÜMÜNÜZE MERHABA. HERKESİN MÜMKÜNSE KENDİ KASABASINI, İNSANLARINI, SOSYOLOJİSİNİ, YAKIN VE UZAK TARİHİNİ VE KÜLTÜRÜNÜ YAZMASI, DİĞER KASABALARLA KARŞILAŞTIRMASI, VARSA BENZERLİKLERİ, FARKILIKLARI BULMASI UMUDUYLA. HEPİNİZE KOLAY GELSİN. İYİ OKUMALAR. İYİ ÇALIŞMALAR.

Paris, 22 Eylül 2024

MAKAM DAĞI

Makam Dağı, Ergani'nin hemen kuzeyindedir. Damarlarını Makam Dağı'ndan alan Diyarbakır'ın bu şirin kasabası Makam'ın eteklerinden Hilar'a doğru çok renkli hakiki ipek bir halı gibi yayılır : Dağ'dan ovaya. Dağ'dan nehire.

Makam Dağı kadim bir nöbetçi gibi gece gündüz bekler : Kasaba geçmişinden kopmasın dercesine.

Makam Dağı Erganililerin ortak paydasıdır. Ermeniler bilir. Kürtler bilir. Türkler ve diğerleri de.

Yolunda, binbir virajlı toprak ve kendi halinde, kıvrır kıvrır kıvranan yolunda, sağlıklı sollu ve kayalarında elma, ayva, incir ağaçları, ceviz ağaçları, badem ağaçları, dut ağaçları ve aluçlar sizi bekler. Bülbül, gül ve kınalı keklükler pek uzakta değil.

Herkes Makam'ı ziyarete gelir. Diyarbakır'dan gelenler bile olur. Çermik'ten. Çüngüş'ten. Palu'dan. Elazığ'dan. Guleman'dan. Piran'dan da...

Çünkü orada, Makam Dağı'nda, herkesin “ derdine çare “ mekanlar vardır. Niyet ağacında ipince, upuzun ve rengarenk çaputlar uçuşur. Herbirine bir umut bağlı. Bu, hele uzaktan, epey görkemli, pek çok renkli, aralıksız değişen bir manzara oluşturur. Güneşle köşe kapmaca bile oynar.

Makam Dağı'nın “ Göze “lerinde en serin sular içilir : Kanaaa kana.

Bütün bunlara bir de Makam Dağı çiçeğini, o bütün sırlarını kendi içinde ve renklerinde saklamasını bilen, asla konuşturulamayan, rüyalarımızın “ rehberi “ Makam Dağı çiçeğini eklediğimizde tablo tamamlanmış olur. Erganililer Makam'la övünebilir artık.

Erganililer hem bilir hem de yeterince tanımazlar Makam'ı. O hem yakınımızdadır, elini uzatsan dokunulacak, hem de uzağımızdadır. Her zaman bizimle. Tarihimizle. Günümüzle.

Makam Dağı'ndan Ergani (Fotoğraf: Müslüm Üzülmez)

ERGANİ'DEN VE TARİHİMİZDEN

Evet Ergani'nin kuzeyinde Makam Dağı vardır. Dağın beyazımtırak ve saydamsı çiçekleri yükseklerden ovayı seyreder.

Ovada göz alabildiğine uzayıp giden gelincik tarlaları bütün coğrafyayı kızıla boyar.

Sağ kol üzerinde, dipte, iyi bakın, işte Hilar Çayı. Tarih burada doğdu. Evet burada.

Solda, anayol üzerinde bir köy, sonra bir tane daha.

Tam önümüzde evleri ağaçlı avlularda kayıp şişşirin kasabamız : Dört mahallesi birbirinden farklı: İşte Ergani:

Ergani Erganililerin, ortak hafızamızın, ortak tarihimizin en güzel sayfalarının yazılı olduğu defter-i kebirlerden biridir. Birinci coğrafyamızdır.

Tozunu hala duyumsadığım küçeleriyle (sokaklarıyla), üzüm, ceviz, elma, armut, dut, ayva, incir, kiraz, vişne, değişik türlerde erik, badem ve kiraz ağaçlarının çömertliğiyle anımsadığım şirin kasabamız.

Bağ bozumu zamanını, üzümünü, pestilini, sucuğunu, pekmezini asla unutmadığım ve unutmayacağım memleketimiz. Kimliğimizin oluşmasında temel taşları ören kasaba. Unutulması nâ-mümkün.

Çocukluğumda sabah ilk iş fırına bizzat götürdüğüm güveçin tadı damağımda.

Sabah sabah yenilen sarı ve yamuk kavunun, buz gibi Diyarbakır karpuzunun, beyaz peynir ve fetir ekmeğın, taptaze kaymağın, parmak yalatan balın, türlü çeşitli ev işi reçellerin, demli çayınkiler de.

Ganime Anamın mübarek ellerinin eseri mercimek veya tarhana çorbası, çiğ köfte, meftune, menemen, maden köftesi, çeşit çeşit dolmalar, sarmalar ve hepsini saymadığım bir içim su yemeklerimiz.

Malatya güllerimiz. Kendi kendine özgür, başlıbaşına bir alem çiçeklerimiz. Kimi sadece bu topraklarda bulunan türden.

Böcü börtüsünü ve kuşlarını saymıyorum.

Akrepleriyle ünlü kerpiç evlerimiz. Kerpiç evlerimizde kimi zaman geçmişiyile içiçe yaşayan nenelerimiz, dedelerimiz, bibilerimiz, teyzelerimiz, amcalarımız.

Renklerine aşık olduğumuz keklıklarımız, taklacı güvercinlerimiz, uslu uslu oturan, bize ve dünyaya korkak korkak bakışan tavşanlarımız, serçelerimiz kimini av tüfeğiyle “ indirdiğimiz “.

Ergani : Çocukluğumuzun rüyalarının süslendiği, ilk gençlik günlerimizin hayallerinin, ütopyalarının boy verdiği kasabamız. Aşık olduğumuz ama aşkımızı ifşa edemediğimiz sevgililerimizin diyarı.

Diyaribekir'in en şirin kasabası. Piran'a iki adım: Seselesen Şeyh'in torunları duyacak. Uyanacak anılar. Ve Tarih ayaklanacak. Gidenler unutulmayacak.

Evet Tarih unutmaz. Alır an(ı)larımızı ve saklar. Kendi çocuklarına sunmak için. Zaman zamanının gelmesini bekler. Ve işte burada kardeşlerim bu kasabada herkes tarihi yerini alır. Herkes burada anını ve anılarını seçer. Sıraya burada girilir. Halaya burada durulur.

İşte Makam Dağı'na doğru çıkarken, hemen eteklerine yayılmış Narlık : Evden kaçıp kaçıp sığındığım “ cennet “ : Bağı, bahçesi, gözesi ve bostanıyla kollarını açmış. Sarıp sarmalayacak yine.

Kuş seslerini, kardeşlerimin ve akrabalarımın türkülerini ve çocukluk seslerimi duyuyorum. Davul ve zurnadır bu. Tilililer de geliyor. Yaklaşıyor gelin alayları.

Amcam Halil Güzel, eşi ve çocuklarının çağrılarını, masallarını, hayat hikayelerini duyuyorum, can kulağıyla dinliyorum. Çoşuyorum. Çoşum dağları taşları deviriyor. Yaz günlerini ve hele serin gecelerini burada geçirdim, amcamlarda. Ve bilhassa Ali Abemle. Ali Güzel'le. Bizden birkaç yaş büyüktü ama hep bizimleydi. Kuş avlarında. Meyve toplamalarında. Yılan derisi aramalarımızda, yılanları sıkıştırmalarımızda.

Çocukluk filan önemli değil. Önemli olan anıları paylaşmak. İşte bugün tam da oradayız. Paylaşmakta. Kardeşçesine.

Zaman sadece çocuklukla geçmiyor. Geçmedi ne iyi ki. Çocuk çocukken çocuk olduğunu bilmez. İlk gençlik yıllarında bile henüz ne olduğunu anlamış olmayabilir. Ama bizde öyle midir ? Değildir. Ve bir gün hayat, bütün sorunları, bütün renkleri ve bütün acıları ve bütün tatlarıyla çıkagelir. Artık yaş maş hiç önemli değil. Geri çekilemezsiniz. Geri çekilmek kitabımızda yoktur çünkü. Karşı durursun ve sınıfı geçersin. Başka çaresi yoktur bunun. Bizim köy, kasaba ve kentlerimizde, bizim memleketlerimizde. Bunun ismidir işte “ adam olmak “. Hayatı geldiği gibi almak, derleyip toparlamak ve şaşırmadan yola çıkmak. Ve durmadan yürümek. Yürümek.

Kimi anlarımız ve anılarımız biraz daha önemlidir diğerlerinden. Bunun nedeni de pek bilinmez. Hafızanın seçici olduğu söylenir ve yola devam edilir. Ne pahasına olursa olsun.

Zaman kendi içinde durmaz, zaman akıp geçerken kimi an(ı)larımız silinmezler zamanın ısrarına rağmen. Onları alır ve saklarız. Alır ve saklarız zamana inat.

Kişisel tarihimiz ve giderek ortak tarihimiz böyle oluşur. Kişisel tarihimiz ortak tarihimize, kişisel hafızamız ortak hafızamıza ancak böyle dönüşebilir.

21. Yüzyıl hafıza yüzyılı olmaya aday : Hafıza ve ortak hafıza ya yitirilecek (hafıza kaybına ilişkin hastalıklar gündemde nitekim) ya yeniden tarihi kaynak biçimine dönüşecek. Dönüştürülecek. Televizyonların aralıksız, kesintisiz görüntüler, görüntüler ve yine görüntüler saldırısı, şelalesi, kasırgası, tsunamisi yani kısacası kardeşlerim sürekli hücumu karşısında bırakın dün gece ne yediğimizi anımsamayı, biraz önce ne söyledığımızı bile unutma

tehlikesi önünde, bizim, herkesin ve İnsanlığın en önemli meselesi artık hafızanın ve ortak hafızanın korunmasıdır.

Bunun yollarından biri anılarımızı, o bir türlü geçmeyen, geçemeyen ve zamanın onca ısrarına rağmen silinip süpürülemeyen anılarımızı paylaşmamız olabilir. Ya anlatacağız, eğer yazmasını bilmiyorsa. Ya da yazacağız. Böylece anılarımız ve yaşadığımız anlarımız kalıcı olabileceklerdir. Kalıcılaşacaklardır. Zamanın sıkı rüzgarına karşı durabilecekler, gelecek kuşakları karşılayabileceklerdir. İşte o an T büyük harfle Tarihimize sahip çıkmış olacağız. İşte o an tarih bizim tarihimiz olacaktır. İsmi de artık toplumsal tarih koyabileceğimiz bir tarihtir bu. İşte önümüzde.

Ergani'deki evimizin 2014'teki hali (Fotoğraf: S. Güzel).

ERGANİ'NİN GÜLLERİ

Sedat Eroğlu'nun on yıllık uğraşının, alın teri ve göz nurunun ürünü Gülbaran'ın Gülleri, Erganili Düşün, Sanat, Bilim, Siyaset İnsanları isimli kitabı Kent Işıkları Yayınları'nca Nisan 2013'te okuyucuya sunuldu.

Hemşerim Sedat Eroğlu'nun isteği üzerine "Giriş"i bizzat bendeniz kulunuz yazdı.

Son derece hacimli ve pek çok ender ve epey çarpıcı görsel malzemeye donatılmış kitabın "Önsöz"ünde Müslüm Üzülmüş şunları yazıyor:

"Doğup büyüdüğümüz yerler kişilik ve kimliklerimizin oluşmasını sağlar. Sanayileşme, modernleşme, teknolojik gelişme ve nihayetinde küreselleşmeyle birlikte her yer birbirine benzemeye başlasa da insanların doğup büyüdüğü yerlere karşı ilgi ve sevgisi azalmayıp artıyor. Bunun en iyi göstergesi ise kentlere dair yayınlanan kitapların nitelikçe iyileşmesi ve sayısal artışıdır. Sedat Eroğlu'nun (...) kitabı buna güzel bir örnektir.

Gülbaran'ın Gülleri'nde, (...) kadim coğrafyanın çok eski bir yerleşim yerinde, işte bizim Ergani'mizde doğmuş ve yaşamış sıradışı, farklı ve başarılı olmuş insanların, hemşerilerimizin yaşam öyküleri anlatılmaktadır.

Kentleri güzelleştiren, o kentte yaşamış veya yaşayan hikâyesi anlatılacak insanların çokluğudur."

Eroğlu'nun çalışmasını tanıtıcı olması umudu ve arzusuyla Sedat Eroğlu'nun ansiklopedik kitabı için Şubat-Mart 2013'te yazdığım "Giriş"i bir-iki ufak ek ve birkaç düzeltiyle burada sunuyorum:

Ergani, Diyarbakır'ın kuzeybatısındadır. Dicle'nin sağ kıyısına 10 kilometre kadar uzaklıktadır ve 1526 metre yüksekliğindeki Zülkûf Dağı'nın güney eteğinde. Biz Erganililer bu dağa bazen Zülkûf Peygamber Dağı, daha çokcada Makam Dağı, ya da Çiyayé Mıqém deriz.

Ergani Diyarbakır'ın şirin kasabalarından biridir. Ergani'nin kuzeyinde Elazığ'a bağlı Maden ilçesi bulunur. Maden bakır madenleri, dumanını dağlara savuran fabrika bacaları ve birbirinin sırtına binmiş kapkara evleriyle ünlüdür ve Ergani'den kamyon, otobüs veya otomobille gelirken bir virajı döner dönmez aniden karşınıza çıkar ve neye uğradığınızı anlayamazsınız. Hayır anlarsınız ama daha önce bir kez bile olsa gelmiş ve görmüşseniz. Yoksa boşuna üzülmeysin ve emin olun mutlaka burası Mardin midir yoksa Maden midir diye sorabilirsiniz. Ergani ile Maden'in geçmiş ve büyük ihtimalle gelecekteki kaderleri birbirine kenetlenmiştir.

Maden'den biraz ötede, 20-25 kilometre kadar ötesinde, ise dünyanın en zengin krom yataklarıyla ünlü Guleman vardır. Orası ayrı bir dünyadır. İşe bakın ki sözcüğün aslı Kürtçedir, Gulaman yazılır. Gül kutusu anlamına gelir. Bundan iyisi can sağlığı. Siz hele orayı 1950'lerin sonunda ve 1960'ların başında görecektiniz: Krom İşletmesi'nin mis gibi işçi ve memur evleri, yemekhanesi, fırını, bakkalı, yanılmıyorsam havuzu bile vardı ve harika futbol sahası da. Biz oraya Ergani Gençlik Spor takımının asları ve kozları olarak gitmiştik. Maçı açık farkla kazanıp, kebablarımızı yiyip, türküler ve marşlar söyleyerek dönmüştük. Şen gitmiş şen dönmüştük. Özlemlerimizin bir kısmını da orada bırakmıştık. Bir dahaki sefere.

Ergani'nin doğusundaysa hemen önce Dicle ilçesi gelir, namı diğer Piran, hani bıraksan Şeyh'in torunları beyaz atlarının sırtında çıkıp gelecekler destursuz.

Bu işlemlerle fazla oyalanmayıp biraz daha gidersek Diyarbakır pat diye çıkiverir karşımıza, surlarıyla, ağızımız açık kalır. Bu devirde böylesine sur! Harika! Diyarbakır'a o zaman "Dağ Kapı"dan girilir.

Ergani güneyinde Urfa'nın pek ünlü ilçesi Siverek ile komşudur, batısında ise Diyarbakır'a bağlı Çermik ve Çüngüş'le.

Dicle yani Piran, Çermik ve Çüngüş'ün kara veya demiryoluyla ulaşımı ancak Ergani üzerinden mümkündür. Bu Ergani'nin stratejik önemini artırmaktadır. Ergani bir kavşaktır. Coğrafyası böyle diyor. Ergani bu sayede isterse hava bile atabilir. Ama Ergani mütevazidir ve tarihten gelen bir bilgeliği vardır, o nedenle hava mava atmaz. Zaten bakın Ergani'den doğrudan doğruya bu üç kasabaya gidebilirsiniz ama Siverek'e gitmek isterseniz taa Diyarbakır'a kadar uzanmanız gerekecektir. Bunun havası atılabilir mi şimdi?

Haritada, hani bir kuş uçuşuyla, Siverek'e Ergani'den daha yakın olan Çüngüş ve Çermik için de durum aynıdır. Oralardan da oraya karayoluyla gidemezsiniz. Dağ yoluyla mümkündür, nitekim bilenler bu yolu tercih ederler. Çünkü bu yol daha kısadır, daha hesaplıdır. Bu ilçeler arasında daha sıkı ve daha doğal ulaşım olanakları da bir gün mutlaka kurulacaktır. Mutlaka. Eminim.

Ergani'nin denizden yüksekliği 955 metredir. Fena sayılmaz. Makam Dağı'nın eteklerinde sımsıcak mevsimler geçirir. İlkbahar ve yaz. Kışları yine de tedbirinizi elden bırakmamalısınız, çünkü kimi zaman fena halde kar yağar ve günlerce bembeyaza bürünür kasabamız ve çevresi. Çocukluğumda "insan boyu" kar yağardı ve okula gidebilmemiz için abelerimiz, babalarımız ve bizler de elimizde kürekler kara dalardık, kardan adam değil kardan yol yapardık. Herkesin "oyuncağı" kendine. Bizimkisi yol yapmaktı, kamu yararına. Hani bilmeyenler olursa Fellini'nin Amarcord nam filmindeki sahneleri tanık olarak çağırabilirim. Zaten Amarcord, Fellini dilinde, dikkatinizi rica ediyorum İtalyancada değil, "Anımsıyorum" anlamına gelir. İtalyanca olsaydı (io) mi ricordo dememiz gerekirdi. Ama Fellini doğduğu yörede konuşulan dili tercih etmiştir. O dil unutulmasın diye. Ona boşuna Fellini demiyorlar.

Gelin biz yeniden kasabamıza dönelim: Evet Ergani su bakımından da şanslıdır. Dicle'ye uzak değil dedim. Belli başlı akar sularımız nitekim Dicle nehri ile Boğaz çayıdır. Adam olana yeter de artar. Soğuk kaynak sularımız vardır. Çiftpınar örneğin. Evlerimizde kuyularımız da. Tulumlarımız da.

Evlerimizde avlularımız vardır, avlularımızda dut ağaçlarımız, bir iki erik ve eğer kuşları küştürmemişsek birkaç tane de incir ağacımız. Belki bir de nar. Güllerimiz Malatya'dır. Malatya deyince kaysız olmaz. Üzümleri de saymalı. Çünkü yazın asma altında,

“daldada”, yan gelip yatmak ta vardır Ergani geleneğinde, bilhassa öğleden sonraları, çünkü sabahları ezanla birlikte ve sabah namazından hemen sonra dükkanlar açılır, içi ve önü yeniden süpürülür, tezgah kurulur, usta, kalfa ve çıraklar işbaşı yaparlar.

Avlularımızda üzümler olmuşsa ayakta durup bir iki salkımı hüplemek te mümkün. Babam bu işe, “tanelemek” derdi ve çok kızardı, ama Tahsin Abem bildiğinden şaşmazdı ve bize de “kötü örnek” olurdu. Hele Kahraman Gündüz’le Ahmet Rahmi’ye. Ergani’de birçok ailede bu aynen böyle yaşanmıştır ve yaşanmaktadır da mutlaka. Ben bildiğimi anlatıyorum. Hani bilmeden anlatıyor denilmesin hesabı.

Unutmadan, övünmeden ve kendimize özel bir çıkar da beklemeden söylemeliyim Ergani Diyarbakır'ın önemli ilçelerinden biridir. Belki de en önemlisi. Stratejik önemini biraz önce vurguladım, jeostratejik önemini ise şimdilik söylemiyorum, ama nüfusunun epey yüklü olduğunu çitlatayım. İşte bütün bu açılardan bakılınca il yapılması ikide bir gündeme gelir veya getirilir. Hele seçim öncelerinde. Belki bir gün. Tarihinde sancak beyliği yapmış kasabaya da belki bu yakışır. Defter-i kebire bakmak lazım yine de.

Ergani'nin Diyarbakır'ın en büyük ilçesi olduğu ise resmen bellidir: İlçe merkezine bağlı 86 köy bulunmaktadır nitekim. Yüzölçümünü hiç saymasak bile durum apaçık ortadadır. Değil mi?

Ergani Anadolu'nun ve insanlığın kadim yerleşim birimlerinden biridir. Ergani'ye 8 km. uzaklıktaki Hilar'da yapılan kazılarda, dünyanın en eski yerleşim birimlerinden biri ortaya çıkarılmıştır. Müthiş bir uygarlıkla birlikte. Bu işleri bilenler Çayönü tepesinde bulunan MÖ 7000 yılına kadar uzanan kalıntılara dayanarak Ergani'nin 9000 yıllık tarihi olduğunu söyleyebiliyorlar. Biz de onların yalancısıyız ve onların verdikleri bilgilerin ışığında, bizlerin,

biz Erganililerin, bu bakımdan “ceddimiz” takımından olduğumuzu buraya yazsam kimse alınmaz umarım. Yine de övünmek, böbürlenmek için yazmadığımı da eklemek istiyorum. Alınışlığın bulaşıcı bir hastalık olarak her yere sindiği günümüzde.

Bugünkü Ergani'den bir görüntü.

Ergani açık bilinen ve yazılı kaynaklarla da ispatlı tarihiyle kasım kasım kasılabilir ama kasılmaz. Çünkü bu bize yakışmaz. Tarihini çünkü kendisine saklar. Bu tarih çünkü öğrenilmeyi ve bilinmeyi hak ediyor. İşte bu amaçla yeri gelmişken bir iki noktayı burada anmalıyım:

İşte örneğin Ergani Osmanlı İmparatorluğu döneminde uzun zaman sancak beyliği statüsüne sahip olmuştur. Bunun tadını çıkarmış mıdır? Bilinmez. Ama çok iyi ve gerçekten harbi ve

gerektiğinde Dersaadet yöneticilerine bile kafa tutan belediye başkanlarına sahip olduğunu kitaplar yazıyor.

“Ermeni tehciri” sırasında Ermenilere kol kanat geren ve onları katliamdan kurtarmak için silaha bile sarılan adamlar çıkarmıştır Ergani. Bunun değişik örneklerini “siyasetçilerimiz” bölümündeki belediye başkanlarımız arasında bulabilirsiniz. Hilafım yoktur. Hemen şimdiden aslen Gümüşhaneli kalben Erganili olan Ergani Belediye Başkanı Osman Nuri Efendi'nin ismini yeri gelmişkin anayım.

Ergani tarihi başka bakımlardan da kalıcı ve yol gösterici derslerle yüklüdür. Bütünlemeye kalmak istemeyen herkesin bilmesinde yarar var. Sedat Eroğlu'nun Gülbaran'ın Gülleri başlığını taşıyan kitabı geçmiş ama tamamiyle mazi de olmamış tarihimizi öğrenmek için de okunmalıdır.

Ergani'nin sancak beyliği statüsüne 20 Nisan 1924 tarih ve 491 sayılı kanunla son verilmiş ve Diyarbakır İline bağlı ilçe statüsünü almıştır. Merkezileşen devlet bütün yetkileri merkezde toplamaya karar vermiştir çünkü. Ama yerel yöneticiler yine de tarihi geleneklerini sürdürmüşlerdir. Erganililer de. Belki bu nedenlerle Erganili gençler “dışarıdan” gelen, yeni atanan memurlardan adab-ı muaşeret kurallarını bilmeyenlere, yaşlılara ve kadınlara saygı da kusur edenlere karanlık sokaklarda ve gece mahali ders vermişlerdir. Her dersin öğretmeni farklı olur. Önemli olan derslerin iyi öğrenilmesidir. Gençlerimiz de bilhassa buna dikkat etmişlerdir. Dersler iyi öğreniliyor mu?

Ergani'ye karayolundan gitmek isterseniz, kasabanın tam merkezinden geçen, bu anlamda kasabayı yersiz ve eşitsiz bir biçimde ikiye bölen Diyarbakır-Elazığ karayolunun 58. kilometresinde inmelisiniz. Trenleyse Haydarpaşa-Kurtalan demiryolunun kasabanın hemen güneyindeki Ergani

istasyonunda. Bu trenin ismi “Anadolu Ekspresi”dir ama “eks” gitmiş “presi” kalmıştır. Bizden söylemesi.

Nedendir bilinmez Ergani'nin öteden beri okumuş yazmış benzer başka kasabalarla kıyaslanınca daha çok olmuştur. Bu kasabanın mayasında bir şeyler olmalı. Belki alfabe, belki kelime hazinesi, belki her newrozda çekilen halay, belki serin suyudur bunun belirleyicisi. Bir bilene sormalı. Olur sormalı.

Ama bilineni de buraya hemen yazmalı: Günümüzde Ergani'de (köylerindeki de katarak) 107 ilköğretim okulu, ikisi Anadolu lisesi, biri Anadolu Öğretmen Lisesi olmak üzere 12 lise, 7 özel eğitim kurumu ve Dicle Üniversitesi'ne bağlı Meslek Yüksek Okulu bulunmaktadır. Ne kadar iyi. Ne güzel bir manzara.

Ama Ergani'de her zaman bu kadar okul bulunmadı. Çocukluğumda, 1950'li yıllarda, sadece bir ilkokul vardı. Bir de ortaokul. Ergani istasyonuna iki adımlık mesafede ise Dicle Köy Enstitüsü. Liseyi okumak için çoğumuz ya Diyarbakır'a kadar giderdik. Ya da “büyük kentlere”. Bir akrabamızın, bir tanıdığımızın yanında kalarak veya “yatılı olarak” liseyi okurduk. Sonra fakülte yılları gelirdi. Ama kız kardeşlerimizden ve kız arkadaşlarımızdan çoğu, neredeyse tümü, liseye gidemediler. O nedenle yüksek öğrenim de yapamadılar. Nerede kadın erkek eşitliği? Erganili kız öğrencilerden liseyi okuyabilen ilk kişi ablam Sabahat Güzel'dir. Bu iş öyle kolay kolay halledilmemiştir. Bunun için anam Ganime Güzel babama karşı katıksız bir “söz grevi” düzenlemiştir ve babam onbeşine kalmadan teslim bayrağını çekmiş, anam, ablam, küçük kardeşlerim Diyarbakır'a taşınmışlardır ablamın lise öğrenimini yapması için. Babam ve ben Ergani'den kalmış, Nigar Ablam bize analık yapmıştır. Aile düzenimiz bir parça alt-üst olmuştur ama ablam liseyi orada okumuş ve lise diploması alan ilk

Erganili kız öğrenci ünvanını elde etmiştir. Anamın devrimci tutumu sayesinde. Ama bu bir istisna olarak kalmıştır uzun zaman.

Ablam ve onun peşinden birçok kız öğrenci daha sonra Dicle Köy Enstitüsü'nde "dışarıdan sınava" girerek öğretmen olabilmışlerdir. O nedenle Erganili genç kızlarımız arasında öğretmenliği tercih edenlerin sayısı çoktur.

Neyse ki lisesizlik mazide kaldı. Şimdi kızlarımız da lisede okuyabiliyorlar, sonra arzu edenler ötelere de gidebiliyorlar. Böylece avukat ve gazetecilerimiz de çıkıyor. Basbayağı başarılı da oluyorlar. Hem Ergani kazanıyor, hem insanlarımız, hem ülkemiz.

Bugün köyleriyle birlikte Ergani'nin nüfusu 120 bin kadardır. Oysa 1960'ların başında kasabada 10 bin kişi yaşıyordu, köylerinde ise otuz binden biraz fazla. 1960'larda ve öncesinde bu küçük ve şirin kasabamızda neredeyse herkes birbirini tanırdı ve dahası herkes birbiriyle neredeyse akrabaydı.

1960'ların başındaki Ergani'yi Ergani Yürüyor isimli kitabımda şöyle tasvir ediyorum:

"Kuzeyinde Makam Dağı vardır. Dağın beyazımtırak ve saydamsı çiçekleri yükseklerden ovayı seyreder. Ovada göz alabildiğine uzayıp giden gelincik tarlaları bütün coğrafyayı kızıla boyar. Sağ kol üzerinde, dipte, iyi bakın, işte orada kadim Hilar ... Tarih burada doğdu. Evet burada. Biraz yaklaşın, tamam durun bir dakika lütfen, burada inecek var: Burası çünkü "İstasyon"... Solda, anayol üzerinde bir köy... sonra bir tane daha...Tam önümüzde, evleri ağaçlı avlularda kayıp şişşirin kasabamız: Dört mahallesi birbirinden farklı. İşte Ergani."

Evet aynen böyleydi. Adını andığım Ergani Yürüyor 2 Ağustos 1965'te düzenlediğimiz gösteri ve yürüyüşün kısa hikayesini aktarıyor. Aynı zamanda Ergani'ye aşkı da. Kitap Ergani'ye bir

güzelleme biçiminde de okunabilir. İşin ilginç ve şirin yanı o yürüyüşe katılanlardan amcamoğlu Ali Güzel, çocukluk arkadaşlarım Zeki Sezer ile Şeref Yıldız, canım kardeşlerim Ahmet Rahmi Güzel ile Kahraman Gündüz Güzel ve bendeniz kulunuzun ... Sedat Eroğlu'un kitabında da yer almalarıdır. Böylece tarih kendi kendisiyle buluşmakta, söylediklerine yenilerini eklemektedir. Bu kitap Ergani tarihi yanında yakın siyasi, toplumsal ve kültürel tarihimizle yeni ilişkiler kurmamıza yol açıyor.

Eroğlu'nun kitabı bizleri ve büyük ihtimalle birçok hemşerimizi de çocukluk, ilk gençlik ve gençlik yıllarına taşıyor. Anılarımızla buluşturuyor. Kendimizi ve yakınlarımızı daha iyi ve daha yakından tanıma olanağı veriyor.

Eroğlu'nun kitabı aynı zamanda bize Ergani yürüyor ama sadece yürümekle yetinmiyor, düşünüyor, yazıyor, şiir okuyor, gazete çıkarıyor, radyo yayını yapıyor, televizyonu asla ihmal etmiyor, dini görevini yerine getiriyor, tarihini canlı tutuyor, sırtını tarihine dönmüyor, yüzünü dönüyor geçmişine ve geleceğine, siyaset yapıyor, yönetiyor, güzel sanatların bütün kollarında yaratıcılığını ispatlıyor, hareket ediyor, spor yapıyor, eğlenmeyi de biliyor, hayattan yararlanmayı ihmal etmiyor diye sesleniyor. İyi de ediyor.

Bu kitap bize Ergani'nin sadece dört duvardan, iki akar sudan, dört yoldan, bir yüce dağdan oluşmadığını, bu kasabada öteden beri son derece önemli ve ilginç insanların, kadın ve erkeklerin, gençlerin ve çocukların yaşadığını da sergiliyor. Ergani'nin köylerini es geçmiyor. Burada köy köy değildir sadece, köy aynı zamanda düşünürlerin, yazar ve şairlerimizin, sanatçılarımızın yetiştiği ve yaşadığı mekanlardır. Böylece köy coğrafyası genişliyor yeni tanımlar, yeni sıfatlar kazanıyor.

Sedat Eroğlu Ergani'nin insanî ve tarihi derin boyutunun envanterini çıkarırken yelpazesini çok geniş tutuyor, epey cömertçe davranıyor: Neredeyse a'dan z'ye sportif, düşünsel, sanatsal, kültürel, toplumbilimsel, siyasi portreleri bulup çıkarıyor ve meraklılarına sunuyor. Öncelikle Erganililere. Bakın, diyor, bu kasabadan kimler çıkmış. Evet yelpazesi çok geniş:

İşte basın ve yayın dünyasındakilerden, medyadan, kitle iletişim araçlarında emek harcayanlardan, gazete, radyo, televizyon emekçilerinden söz ediyor. Onları tek tek tanıtıyor. Bilim insanları, bilim kadın ve adamları, düşün adamları, dinî ve tarihî şahsiyetler, güzel sanat dallarında çalışanlar, ressam, karikatür ustaları, grafikerler, fotoğraf sanatçıları, ses ve sahne sanatçıları, sporcular, spor adamları ve kadınları, siyasetçiler, yazar ve şairler peş peşe diziliyorlar. Üç yüze yakın yaratıcı. Ergani'miz için hiç te yabana atılır cinsten bir zenginik değil. Kasabamızla ve yetiştirdikleriyle övünebiliriz. Öteden beri bu kasabada okumuş-yazmışların sayısının yüksek olduğu biliniyordu. Bugün bu çalışmayla bunu ispat edebilecek konuma geldik. Bu da az şey sayılmamalı.

Elbette eksikler(imiz) var, bunlar yeni çalışmalarla tamamlanabilir. Bu yeni çalışmaları, yeni araştırmaları bizler veya bizden sonra gelecekler gerçekleştirebilirler. Gerçekleştirmelidirler de. Bu umut unutulmuşlar varsa onlar için de geçerlidir.

Örneğin Erganili avukatlarımızın, öğretmenlerimizin, terzilerimizin (en ilginç düşüncelerin terzilerden çıkmasının bir sırrı olmalı), yargıçlarımızın, savcılarımızın, şöförlerimizin, kahvecilerimizin, eczacılarımızın (her biri bir toplumbilimcidir diplomaya gerek duymadan), lokantacılarımızın ve daha başka mesleklerden hemşerilerimizin yer alacağı benzer bir kitap yararlı olacaktır kesinlikle.

Bu tür bir kitabın şöyle bir yararı da olacaktır: Kadınlarımızın çoğu öğretmenlik mesleğini seçtiklerinden ve bu kitapta öğretmenlerden özel bir biçimde söz etmeyince kadınlarımızı da bir parça ihmal etmiş olduğumuzdan, bu eksiklik giderilecektir.

Yeni çalışmalarda terzi dükkanlarının, kahvelerin, lokantaların aynı zamanda birer buluşma, karşılıklı konuşma ve derin sohbet etme mekanları olarak kasaba yaşantımızdaki önemli yeri mutlaka vurgulanmalıdır. Bu mekanların her birinde toplumun, sivil açıdan toplumun bulunduğu ve özgürce sohbet ettiği biliniyor. Siyasetbilmi açısından bu mekanlar sivil toplumun örgütlendiği birimler olarak da ele alınabilir. Örneğin Sezai Atılğan'ı bir düşünün bir terzi dükkanında, bir kahvede, bir lokantada, ne güzel şeyler anlatırdı, neler neler öğretirdi. Başka yerde böylesini bulmak mümkün değildi. Hayal bile edilemezdi. Herkes Sezo Abe gibi öğretmene de sahip olmamıştır örneğin. Onun yaşamı özel olarak ve başlı başına anlatılmayı da hak ediyor.

Siyaset, başka uğraşlar yanında, Ergani'de önemli yere sahipti ve hâlâ sahip. Bu çalışmada siyasetçilerimize epey yer ayrıldı. Hepsini aktarmak kolay değil. Dahası başka çalışmalarda, örneğin bu kitapta siyasetçiler bölümünde isimleri anılanların yapıtlarında, görüldüğü gibi, bu alanda pek çok yayın da bulunuyor. O eserlerden de bilgi alınabilir. Bu sayede ve geçmişten günümüze değişik siyasi partilerin ilçe şube yöneticilerinin, militanlarının, üyelerinin anılmasıyla siyasetçilerimizin sayısının daha çok olduğu görülüyor. Böylece siyasetin Ergani'de epey etkili bir varlığı bulunduğu ortaya çıkıyor. Bilgilerin, bilinenlerin birçoğunun siyasi kanallardan aktarıldığını anımsamalıyız. Bu arada geçmişte yasalar elvermediği için "gizli" örgütlenmek zorunda kalan ve bugün artık yasallaşmış partilerin kasabamızda ve bölgemizde ve hatta Türkiye ölçeğinde etkili yöneticileri bulunuyor ve onların bir kısmı bu kitapta tanıtılıyor. Bizzat yazdıkları anı veya deneme türü

kitaplarında, makalelerinde partilerini, eylemlerini, siyasetlerini ve yakın siyasi tarihimizin kimi boyutlarını anlatan hemşerilerimizin tümü siyasi yöneticilikleriyle tanıtılmalı. Bu büyük ihtimalle özel ve ayrıntılı, yeni ve farklı bir çalışmanın konusu olmaya aday.

Futbolcularımızdan kimi hakkında epey bilgi bulunuyor, kiminin ise sadece ismi anılıyor. Böylesi bir çalışmada kimi önceliklerin bulunması doğal. Burada isimleri geçenlerden ve haklarında ayrıntılı bilgi bulunanlardan Reşad Özdal ve Hikmet Özdal abelerimizi, okul ve futbol takımı arkadaşlarımız Ekrem Çetinkaya, Eyüp Salık kardeşlerimi anmak isterim. Fotoğrafı, Tacettin Demir Abemizin anlatıldığı sayfalarda yer alan Ergani Gençlik Spor'un 28 Ekim 1961'deki kadrosundaki şu isimleri de burada takdim edeyim:

Bilal, Sadettin, Ekrem (Çetinkaya) , Eyüp (Salık), Tahsin (Güzel), Refat (Bayar), Nevzat, Hikmet (Özdal), Halil, değişmez kalecimiz Ali (Tekiner, nam-ı diğer "Lastik" Ali), Tacettin (Demir). Bu takım, Tacettin Abe, Tahsin Güzel, Hikmet Abe gibi Ergani Gençlik Spor'un kurucu ve tarihî simaları yanında Eyüp Salık ve "Lastik" Ali gibi daha sonra başka bölgelerdeki başka takımlara transfer olacak

ve Ergani'de iyi futbol oynandığını ispat edecek gençlere de yer vermesi bakımından önemli. Son yıllarda Ergani adını kasabamız dışında en çok duyuran futbolcumuzun ise adaşım Şehmus Özer olduğunu bütün Erganililer biliyor ve haklı olarak bir parça da övünüyor. Dokuz çocuklu Özer ailesinden beş futbolcunun çıkması da vurgulanmayı hak ediyor. Bu vesileyle mesleklerin ailelere göre dağılımının incelenmesinin de ilginç sonuçlar vereceğini duyumsuyorum. Özer ailesinden beş futbolcu, Güzel ailesinden birçok bilim adamının çıkması herhalde bir rastlantı olmamalı. Burada yeri gelmişken Ergani Gençlik Spor'a son yıllarda büyük emek veren ve takımımızın 3. lige çıkma başarısında belirleyici rol oynayan antrenör Şadan Üzülmöz'ü de anmak isterim. Bu kitabın ilginç özelliklerinden biri de futbola ve sporcularımıza özel bir yer vermesidir. Bunun mutlaka sporun ve hele futbolun hayatımızda gittikçe önemli bir yer almasıyla ve birçoğumuz için hafta sonlarının önemli bir uğraşı biçimine dönüşmesiyle ilgisi açık. Ergani'deyse futbol öteden beri sadece kasaba takımı boyutunda değil mahalle maçları düzeyinde de epey ses getiriyordu. Arada bir de olsa maç bitimlerinde sıkı kavgalar da çıkıyordu ama iş fazla uzamıyordu. Aziziye, Kemaliye, Bagur mahalle takımları Ergani Gençlik Spor'a futbolcu yetiştiren birer kaynak görevini de yerine getiriyorlardı. Eyüp Salık ve Ekrem Çetinkaya örneğin Bagur'un çıkardığı en iyi topculardandı. İki de çok genç yaşta ve kısa zamanda Ergani Gençlik Spor'un değişmez asları konumuna geldiler. Fotoğraflara bakın Eyüp örneğin diğer oyuncularımız yanında çocuk gibi kalıyor. Öyleydi de. Ama çok sıkı oyuncuydu. O da var.

Övündüklerimiz arasında ses ve sahne sanatçılarımız da başta geliyor. Yakınlarımız, akrabalarımız da var aralarında. Birini anıp diğerlerini anmamak olmaz. En iyisi onların her birini kitaptan

okumak. Her birinin hayatı bir roman olacak türden aynı zamanda. Bilinmesinde yarar var.

Bu arada kimi hemşerimizin her parmağında birkaç ("bin" demiyorum abartma sanılır, oysa burada gerçekten çok yetenekli hemşerilerimiz söz konusu) marifet var. Onları bir veya iki veya üç veya dört ayrı bölümde tanıtmak yerine bir bölümde tanıtmak ve orada bütün niteliklerini takdim etmek daha yerinde olacaktı ve öyle yapıldı.

Eroğlu'nun kitabı son derece hacimli bir yapıt. Böylesine bir kitabı yazabilmek için nasıl bir yöntem uygulandı?

Kimi ülkede, bilimsel kurumlarda bu tür ömür törpüsü bir çalışma için on veya onbeş veya daha fazla uzman ve araştırmacıdan, bilim kadın ve adamından oluşan sıkı bir takım kurulum, görev bölümü yapılır ve herkes kendi alanında harıl harıl çalışmaya koyulur. Ve bu çalışma hiç abartmadan söyleyeyim birkaç yıl sürebilir. Bu tür bir yapıt ancak bütün takımın ortaklaşa ve imece yöntemiyle çalışmasıyla gerçekleştirilebilir. Böyle bir işin başarıya ulaşması için çok okumak, çok araştırmak, çok söyleşmek gerekir. Bunu bir kişinin tek başına yapması nâ-mümkündür. Bu kitabı Fransa'da, Almanya'da, Belçika'da, İngiltere'de göstersem ve bunu bir kişi evet evet sadece bir kişi hazırladı, yazdı ve sundu desem kimse bana inanmaz. Bırakın bana inanmamalarını böyle bir şeyi akıllarından geçirmeleri bile mümkün değildir. Üç yüze yakın insanın hayat hikayeleri tek tek yazılacak, tek tek yayınlarından, eserlerinden seçmeler yapılacak ve daha binbir iş. İyi hoş ta bizde yapılıyor işte. Bunun dana önceki örneği yine bir hemşerimizdir:

İşte yine bir hemşerimiz Müslüm Üzülmez Çayönü'nden Ergani'ye: Uzun Bir Yürüyüş isimli dev çalışmasını tek başına gerçekleştirdi ve kitabı kendi olanaklarıyla yayınladı. Bu sadece Ergani aşkıyla açıklanabilir. Sedat Eroğlu da Müslüm Üzülmez Abesinin izinde

yürüyor. Üzüm üzüme baka baka kararır, iki gözümüz Ergani'mizdeyse yazar yazara bakarak yazıyor. İkisine de helâl olsun. Bu kasabının suyu, ekmeği, tuzu ve peyniri helâl olsun.

Sedat Eroğlu'na bu işe neden giriştiğine, bu koskocaman kitabı nasıl kotardığına ilişkin bir soru sordum. Bana verdiği yanıtı burada aynen aktarmak istiyorum:

“Onsekiz yaşında ekmek paramı kazanmak için Ergani'den ayrıldım. Bu ilk gurbet çıkışından ve sonrakilerden Ergani'ye her dönüşümde Kulavan Boğazı'nı geçip, Makam Dağı'nı (Çiyayé Mıqém) görür görmez zirvesinde başka hiç bir yerde farketmediğim bulut kümeleri ile karşılaşır ve her seferinde işte Ergani'm, benim kasabam diye düşünür ve çok heyecanlanırdım. Her dönüş benim için yeni bir doğuştu aynı zamanda.

Çocukluğumda babamın dayaklarından kaçıp salya sümük sığındığım nenemin, beni doğuran, şefkatini hiçbir zaman esirgemeyen anamın, zulmüne rağmen yine de her zaman sevdiğim babamın yurdu Ergani'm benim. Elime kalem aldığım, okuma yazmayı öğrendiğim, ilk arkadaşlarımı edindiğim, sahici dostluklarla coştüğüm, ilk aşkımla sarsıldığım kasabam. Yoksunluğu bütün görkemiyle yaşadığım şehir.

Evet Ergani'yi canım gibi seviyordum ama yaşam alışkanlığımın, hayata bakışımın, kimliğimin temel taşlarının atıldığı kasabamı yeterince tanıyor muydum? Ve buna benzer sorular sormaya başladım kendi kendime. Örneğin onbin yıllık bir geçmişten bahsediliyordu ama yukarı caminin yanındaki tuvaletleri kimin yaptığını, çocukluğumda su içtiğim çeşmenin kimin eseri olduğunu, yukarı caminin sağ üst köşesinde duran saatin ne anlama geldiğini bilmiyordum. Bunları öğrenmek istiyordum. Peki ama nasıl öğrenecektim? Üçyüzaltmış odalı Meryem Ana kilisesinden bahsediliyordu örneğin, iyi de sahiden o alana bu

kadar oda sığar mı? Bu ve benzeri soruların yanı sıra şu soruyu da çok sık soruyordum: Hemen hemen her evde bir öğretmen var, okuma yazma oranı oldukça yüksek bunu nasıl açıklamalı? Blok olarak siyasi, dini, feodal yapıya mürid olmayan kasaba insanının beslendiği ana kaynak nedir?

Sorularımı başka sorular izliyordu:

Ergani'nin yetiştirdiği, isimlerini duyduğum, içlerinde bir parça tanıdıklarım da bulunan, şair ve yazar, bilim kadın ve adamı, sporcu ve siyasetçi, düşünür ve sanatçılar nereden gelip nereye gidiyorlardı?

Bu tür sorulara cevap aradım yıllarca. Arayan bulur. Umudumu hiç kırmadan, moralimi hiç sozmadan araştırmalarımı sürdürdüm.

Benden daha yaşlı ve deneyimli hemşerilerimizle yaptığım sohbetlerimde öğrendiğim her yeni bilgi karşısında hayretler içinde kaldım. Bir süre sonra kasabamın fiziki coğrafyası ve yerel tarihi hakkında pek de bilgi sahibi olmadığımı fark ettim. Sadece fiziki coğrafyası ve tarihi olsa iyi, Nâzım'ı, Brecht'i, Yılmaz Güney'i tanıyordum da, Sezai Karakoç'un adını duymuştum ama hakkında hiç bir şey bilmiyordum, birçok kitap yayınlamış diğer şair ve yazarlarımızı, bilim kadın ve adamlarımızı, sanatçılarımızı tanıımıyordum. Medyadaki artistlerin hemen hepsinin hayatından kesitler biliyordum da kamlarını büyük bir zevk ve coşkuyla dinlediğim Zıfıqare Baguré'yi, kaval sesini unutamadığım Hafız'ın neler yaşadığını bilmiyordum. Ülke siyasetine yön verenlerin kimler ve hangi partiler, örgütler ve kurumlar olduğunu biliyordum da örneğin DDKO'nun (Devrimci Doğu Kültür Ocakları) İstanbul ve Ankara'dan sonra Kürdistan bölgesinde ilk örgütlendiği yerin Ergani olduğunu, İbrahim Güçlü'nün Ergani'li bir hemşerimizle hayatını birleştirdiğini bilmiyordum. Türkiye

Komünist Partisi'nin ismini duymuştum ama Şeref Yıldız'ın, Fevzi Karadeniz'in Ergani'li olduklarından haberim yoktu.

Velhasıl Ergani'nin tarihi, insanları, yaşayanları ve geçmişte kalanları hakkında hemen hemen hiçbir bilgi sahibi olmadığımı fark ettim. Resmi tarih yalan yanlış birçok bilgiyle doluydu. Bunlarla yetinemezdim, bunlarla yetinmek istemiyordum. Yerel tarih çalışmaları olmadan ülke tarihinin olmayacağını, olsa da içinin kof olacağını biliyordum. Araştırmalarımı sürdürüyordum. Sürdürmek için çabalıyordum. Arıyordum. Sorularıma yanıtlar arıyordum.

İşte bu bağlamda, bu nedenlerle, kişisel merakımla ve önce sadece kendim için Ergani tarihini öğrenmeye çalıştım. Kasabamı daha iyi tanımak, insanlarını, geçmişini daha iyi öğrenmek için okumalıyım. O güne kadar Şerafettin Güneli, Yaşar Hekimoğlu, Enver Atılgan ve Şehmus Aslan'ın Ergani tarihini irdeleyen çalışmalarının dışında eserlerle karşılaşmadım. Arkeolojik kazı sonuçlarının da sadece üniversite çevrelerince ve çok az sayıdaki araştırmacılarca bilindiğini fark ettim. Oysa ben daha fazlasını öğrenmek istiyordum. Daha yeni bilgileri edinmek niyetindeydim. İçim içimi parçalıyordu. Mutlaka yeni ve önemli, birincil ve bilinmeyen kaynakları bulmalı ve daha çok öğrenmeli ve daha ilerilere gitmeliydim.

Bütün bu git-gel düşüncelerin ötesinde beni var eden, hayatımdaki birçok ilki yaşadığım şirin kasabam şimdi koca bir köy olmuştu. Şehirden kaçan kaçanaydı, kalanlar ise sadece şehri tüketmekteydi. Bunların nedenlerini araştırmakta da kararlıyım. Burada bir yanlışlık olmalı diyordum kendi kendime, insan yaşadığı şehri var etmek için uğraşırken neden tüketiyor? Sorusuna mutlaka yanıt bulmalıyım. O zaman toplumbilimini de öğrenmeliydim. Hani sosyolji denilen meseleyi de. Çalışıyordum.

Gel zaman git zaman bir gün geldi ve gerçek kendini apaçık ele verdi: Aslında bütün sorularımın cevabı tekti: Erganili Ergani'yi tanımıyor(du). Tanımadığı için de yürek bağıni bir türlü kuramıyor(du).

Oysa benim açımdan mesele çok basitti: Ergani'de yaşayanların yada Erganili olup da dışında yaşamak zorunda kalanların Ergani'ye sahip çıkması için Ergani'yle yürek bağı kurması gerekir. Bunun için de Ergani'nin tarihini, insanların, geçmişindekileri tanınması ve bilmesi zorunludur. O zaman bana düşen görev, kasabama, kasaba insanlarına ve tarihe olan borcumu ödemek ve Ergani'nin yerel tarihini, tarihsel belleğini oluşturmaya katkı sunmak için araştırmam, okumam ve yazmam şarttır.

Tarih ipinden kopmuş, dağılmış kıymetli tesbih taneleri gibidir. Eğer kopan o taneleri zamanında yeniden ipine dizmezsen yok olur giderler düşüncesiyle okumalarımı ve araştırmalarımı derinleştirmeğe başladım.

1995'den itibaren Ergani'nin tarihi, sosyal ve kültürel yaşamı ve o yaşamı oluşturan insanların hayatları üzerine çalışmamı koyulaştırdım, okumalarla, not almalarla giderek konular üzerinde daha da yoğunlaştım ve yayınlanmak üzere birkaç bölümü de yazdım.

Tam o günlerde, 2005 yılında, Müslüm Üzülmöz Abe ile tanıştım. Müslüm Abe, benimkilere benzer düşünce ve kaygıyla kaleme aldığı "Çayönü'nden Ergani'ye Uzun Bir Yürüyüş" adlı dev eserini bana verdi. Bu çalışmayı inceleyince neredeyse aynı kaynaklardan beslendiğimizi, farklı dil ve anlatım ile de olsa aynı konuları işlediğimizi hemen gördüm. Adı geçen eserin üzerine bir iki bölümün dışında fazla bir bilgi ekleyemediğimi de anlayınca tekrara düşmemek için o ilk çalışmamı bir kenara bıraktım. Ondan vazgeçtim de diyebilirim. Ancak Müslüm Abe'nin eserini bir süre

sonra biraz daha yakından incelediğimde özellikle biyografi kısmının bir parça eksik kalmış olduğu sonucuna ulaştım. Müslüm Abe ile bu meseleyi konuştum, bana, kendi yaşamsal koşullarından ötürü böyle bir eksiklik olduğunu ancak benim yeni çalışmamda bu eksikliği gidermek için yapacaklarıma yürekten destek vereceğini belirtince kollarımı sıvadım ve herşeye yeniden başladım. Müslüm Abe'nin çalışmasının her zaman örnek aldığım ve yol açıcı bir çalışma olduğunu burada bir kez daha belirtmem de şart. Erganililer olarak Müslüm Üzülmez Abemize borcumuzu da henüz tümüyle ödemiş değiliz. Bunun da bilinmesinde yarar var.

Hemşerilerimizin yaşam öykülerini yazmak, kimi eksikleri gidermek ve bu yaşam öykülerini bir araya getirmek sürecinde 10 bin kilometreden fazla yol yaptım: İstanbul, İzmit, Balıkesir, Yalova, İzmir, Ankara, Adana, Mersin, Gaziantep, Urfa ve Diyarbakır'ı dolaşarak 65 kişiyle yüzyüze görüştüm, 100 kadar hemşerimizle de telefon, mektup veya elektronik posta yolu ile iletişim kurdum. Her görüşme ve her ilişki yeni görüşmelere ve yeni ilişkilere kapı açtı ve sonuç itibariyle bu çalışma bugünkü aşamaya ulaştı. Bu süreç içinde tonlarca not tuttum. Bu çalışmayı yürütürken Diyarbakır genelini kapsayan ve 1700 kadar Diyarbakırlı hemşerimizin biyografilerini derlemek olanağı da buldum. Onları da yeri ve zamanı gelince değerlendirmeyi ve hemşerilerimize sunmayı umuyorum.

İşin en güzel yanı bu zorlu sürecin beraberinde yeri hiçbir zaman doldurulamayacak, arkadaşlık ve dostlukları getirmesidir. Her birini tanıdıkça daha bir mutlu olduğum hemşerilerimizle ilişkiler beni son derece sevindirdi, bilgi ve deneyimlerimi artırdı. Bu çalışma ile Ergani'den sahici nice insanların çıktığını öğrenmenin, görmenin, tanımanın onur ve gururunu yaşadım. Onların çayını içmenin, onlarla saatlerce sohbet etmenin de onur ve gururunu

yaşadım. İşte bu kitabı yayınlamak istememin bir nedeni de budur: Bu değerlerimizi sizlere de tanıtmak, bu onur ve gururu sizlerle de paylaşmak.”

Evet kardeşlerim, Sedat Eroğlu son derece yorucu bir işe tek başına girişti, dünya kadar makale ve kitap okudu, kilometrelerce yol katetti, ülkemizin dört bir köşesine yayılmış Ergani'nin göz nuru, medar-ı iftihar, emek verip yetiştirdiği çocuklarını buldu, onlarla söyleşiler yaptı, karşılıklı görüştü, bulamadıklarıyla yazıştı. Yazdı okudu yeniden yazdı. Ve bu eseri tek başına ortaya çıkardı. Bu koskocaman işin altından tek başına çıkma başarısını gösterdi. Şimdi bu eserini bizlerle paylaşmak istiyor. Buna sadece bravo denilir ve teşekkür edilir. Sedat Eroğlu bütün övgülere layık bir iş yaptı. Erganililer ona bu iyiliği için koskocaman bir teşekkür borçludurlar mutlaka.

Peki bu kitabı kim(ler) okuyacak? En başta Erganililer mutlaka. Çünkü her Erganili kasabasının bütün özelliklerini ve Makam Dağı çiçeklerini koklayarak çocukluğunu geçirmişlerin daha sonra neler yaptıklarını bilmeyebilir. Bu kitap onlar içindir. Bu kitapta öğrenmek isteyeceği dünya kadar bilgiyi bulacaktır.

Ama sadece Erganililer değil, Ergani'yi merak edenler de bu kitabı okuyacaktır. Ergani ve Erganililer hakkında bilgi sahibi olmak isteyenler de.

Peki bu kitabı nasıl okumalı? Bir roman gibi mi? Bir gazete gibi mi? Nasıl?

Tavsiyem şudur: Nasıl isterseniz öyle okuyun. İsteddiğiniz yerden başlayın öyle okuyun. Veya yakından tanıdığınız birinin ismini arayarak başlayın, onun üzerine yazılanı ve bizzat onun yazdıklarından yapılan seçmeleri okuyun. Sonra sırasıyla daha az tanıdıklarınıza doğru yaklaşın. Acele etmeyin, yavaş yavaş, hani

nasıl demeli sindire sindire okuyun. Veya biri hakkında bilgi aramanız gerekirse açp isimler dizinine bakın, ismini ve hakkında yazılanların sayfalarını bulun ve başlayın okumaya. Bu kitabı Erganili Şahsiyetler Sözlüğü gibi okuyabilirsiniz.

Bu kitap her eve, bilhassa Ergani'deki her eve, gereklidir. Benden yazması. Gerisi size kalıyor.

Paris, 9 Mart 2013

NOT: *Kitap hakkında daha geniş ve ayrıntılı bilgi için yazarın facebook hesabına ve/veya sedateroglu21.blogspot.com adresine bakılabilir.*

ERGANİ'DE BAYRAM VAR

Ergani'deyiz. Ellili yılların sonunda, altmışlı yılların başında, umutlu, şirin, güzel ve mutlu günlerimizdeyiz. Bayram yaklaşıyor, hazırlıklı olmalıyız.

Anam Ganime Güzel, kız ve erkek çocuklarını pırıl pırıl, herkes için eşit ölçüde, ayrı gayrı olmaz bizde, ve en güzel Sümerbank kumaşından yapılmış giysilerle donatmış. Pabuçlar da Sümerbank'tan. Siyah iyi deriden. Babam Hasan Güzel'in mübarek elleriyle diktiği yemeniler o gün giyilmeyecek. Ayaklarımızda ayakkabılarımız, bilhassa arkadan "vursalar" bile, ille Sümerbak ayakkabıları olacak. İlle!

Bayram öncesi özel olarak ailecek Diyarbakır'a gidilmiş, önce o bildiğimiz Dört Yol'da, ünlü, pek ünlü "Tatlıcı Şehmus"ta "kahvaüstü" (kahva-altı olunca kahva-üstü de olsun istedim) işi kayıntı layık olduğu biçimde yerine getirilmiş. Sonra hemen oracıktaki Sümerbank'a girilmiş ve alışveriş yapılmıştır. En zoru orada, Sümerbank'ta, bitmez tükenmez kuyruklardır. Çocukluğumun kabuslarından.

Takım elbiselerimiz Ergani'de yıllardır nazımızı çeken hemşeri ve dost terzilerde diktirilmiş, bu iş için terziye iki, üç, belki beş kez gidilmiştir.

Bayramdan bir gün önce herkes tertemiz, baştan aşağıya yıkanmış, bayram sabahı herkes iyi, şık, şipşirin giysileri içinde tamamen yenilenmiştir.

Sabahın bitimine doğru yemekler yenilmiştir : Meftune, yaz kış baba yemeğimizdir. Yok artık burada baba diyemeyiz ana demeliyiz, ana yemektir. Yanında içli pilav, köfteler, anam "İzmir

köftesine" bayıldığımızı(zı) bildiği için ıkınmaz sıkınmaz "İzmir köftesi" de hazırlardı ve bizi, ama bilhassa beni, her seferinde bayıltırdı, ellerine sağlık Ganime Güzel, ellerine sağlık kurban, su börekleri, salatalar, varsa çaçık, tatlılar, tek tek saymayayım, ağzımızın suyu akar, günaha gireriz diye korkaram.

Eller öpülmüş. Bayramlık cep harçlıkları alınmış. Evden çıkmıştır.

Mahalenin bütün bebeleri biraraya toplanmış. Büyüklerimizde bizden fazla olan ne var? sorusu hep bir ağızdan, ama içimizden, sorulmuştur. Ve yanıtı da pat diye acele tarafından verilmiştir : Bir tek şey : Cigara. Aramızda en "yaşlımız", herkesin bayram harçlıklarından birkaç paket ciğara parasını ödeleyecek kadar bir iki kuruş almış, gitmiş bakkala, ve çaktırmadan "Abemedir" yalanını patlatarak paketleri tek tek cebe atmıştır. Ve kazasız belasız dönmüştür. Yaşşaaa.

Artık mahallede durulmaz: Mahallenin bebeleri, dayanışma ve birlik içinde, şık ve kısacık saçlarımız taralı, Ergani'nin ara sokaklarından çıkar, Piran yoluna paralel ama arkasına düşen taraflardan dolanıp kasabanın epey dışına çıktığımızı kesin karar verdiğimiz bir bahçe çitine, ama dikkat mutlaka daldada olması şart, sırtımızı dayayarak, yan yana, "it oturuşu" çömelmişiz.

Sırtımız çite dayalı tek sıra çökmüşüz resmen. Bayram ritüeli başlayabilir. Herkes kendi cigara paketini dikkatlice açar, fiyakalı tarafından cigarasını yakardı.

Bu konuda benim örneklerim rahmetli İhsan ve Tahsin Abelerimdir. Hele Tahsin Abem cigara paketini Mayk Hammer (Bu kitapların birkaçını Kemal Tahir, takma adla yazmıştır, " adapte " etmiştir, iyi de etmiştir, geçerken anımsatayım) gibi açar, havalı bir biçimde çakmağı tek elle çakar ve yakardı cigarasını, çok pek

çok cigara içerdi Abem. Bu nedenle odası tütün, cigara ve roman kokardı. Hele duvardaki dolap.

Evet ilk cigarayı çıkarır, abelerimize, babalarımıza özenerek, iki dudak arasında, ama daha çok sola doğru, tutuşturulurdu, en bitirimlerimiz yelek cebinden (takım elbiselerimiz var dedik ya, bizde kardeşlerim takım elbise yeleksiz ve beyaz gömleksiz olmaz) çakmağını çıkarır ve çakar. Maksat fiyaka.

Bir cigara, iki cigara, üç cigara, beş cigara... Orada tek tek bütün cigaraların ifadesini alır, akşamı ederiz.

Akşamı ederiz evet ve eve dönüşte iz bırakmamak için paketi de bitiririz, bütün cigaraları içince de, ikramlarla çabucak bitebilir cigara paketiniz, ayağa kalktığımızda başımız biraz döner, ama erkeklığe yedirmeyiz, geldiğimiz biçimde, yan yana ve hep dayanışma içinde, mahalemize döneriz.

O gün en önemli işi yapmışların mutluluğu içinde ve “ adam olmaya “ doğru önemli bir adım atmış olmanın verdiği sevinçle de. Biraz başımız dönüyormuş artık kimin umurunda.

Mahalleye girince herkes evine, evi olmayan...

İşte her zamanki gibi evimize öneriz. Anamız bizi denetlemez. Cigara kokusu duyumsanmaz. Cigara kokusu tiril tiril beyaz gömleklerimize ve Sümerbank malı elbiselerimize sinmemiştir. Ergani havası çünkü bütün onları alıp alıp götürmüştür. Geldikleri yere.

Eve dönen çocuklar, ana, baba, abla ve abilerinin yanında ve gözünde, aniden çocuk olarak kaldıklarını farkedeler, ama o günün beylliğini de öyle kolay kolay unutmazlar. İşte ispatı.

Hepinize nice nice bayramlar. Mutlu ve neşeli günler dolu yarınlar diliyorum kardeşlerim.

(İlk biçimi Kasım 2010'da yazıldı, o günlerde birkaç sitede yayınlandı.)

1960'larda Ergani'de evimizin önünde.

SERÇELER

Paris serçelerini anlamaya çalışıyorum. Anlamak kolay değil. Her sabah ama istisnasız her sabah, sanki kahvaltı yapmam için mutfağa girmemi bekliyorlar. Yoksa aralarında birini gözcü mü seçiyorlar? Mutfağa girdiğimi diğerlerine muştulasın diye. Gözcü işaretini verdi belki ve işte yeniden serçeler üşüştüler: Önce biri, sonra birkaçı daha. Balkonun demirliklerine, balkonun tabanına, saksıların etrafına, biraz büyükçe dallara: balkonda ilerici serçeler genel kurulu toplanıyor sanki: gürültü pek yok. Aranıyorlar, dünden, daha önceki günlerden kalan ekmek kırıntılarını.

Çünkü Paris serçeleriyle muhabbetim buradan kaynaklanıyor: Ekmek kırıntılarını ve iyi pişmemiş ekmek içlerini ya da sanayi ekmeği oldukları için anında tüketilmeyince hemen bayatlayan ekmek parçalarıyla onları düzenli bir biçimde beslememden. Öyle az buz bir muhabbet de değil: Bazen çoluk çocuk bütün aileyi alıp gelmelerinden belli oluyor: Bana güvendiklerini anlıyorum ve müthiş hoşuma gidiyor. Çünkü Paris serçelerinin en belirgin özelliği İN-SAN-LAR-A güvenmemeleridir: İstisnalar kaideyi bozmaz: Örneğin Sacre-Coeur'ün merdivenlerle inilen ağaçlı ve çiçekli ve atlı karıncalı bahçemsi bölümünde, hemen sokağın yanı başındaki serçeler insanlara alıştırlar. O kadar ki elinde ekmek parçası tutan hareketsiz insanlara, kadın veya erkek fark etmez, yaklaşıp birkaçı elindeki ekmek kırıntısını yerken, birkaçı da omuzlarına tüneyebiliyor:

Ama asıl kural değişmiyor: İnsanlara güvenmemek. Mutlaka haklı nedenleri olmalı: Hani savaş yıllarında kendi kedi ve köpeklerini bile mideye indiren Parisliler serçeleri ne biçim kızartmışlardı: Anımsamak ve anımsananları kuşaktan kuşağa geçirmek serçelere özgü bir nitelik. Sadece serçelere özgü olmasa da böyle bu.

Berlin serçeleri ise bambaşka bir dünyanın canlıları: Gruanu taraflarında serçeler sanki barışın sembolleri: Barış güvercini yerine barış serçelerini alabiliriz: Berlin serçeleri insandan kaçmıyorlar. Kaçmak nedir bilmiyorlar zaten. Bu kadar rahat, bu kadar sevimli serçeleri başka hiçbir yerde görmedim. Vaktim olsa Berlin serçeleri üzerine bilimsel ve tarihi bir araştırma yapmak isterim. Ama belki buna gerek yok: Çünkü belki birileri böyle bir çalışmayı yapmıştır daha önce: Belki de yapılmak üzeredir. Umarım. Çünkü mutlaka incelenmesi gereken bir mesele.

Hemen doğal olarak aklıma John Frankenheimer'in yönettiği ve Burt Lancaster'in başrolünü üstlendiği Alkadraz Mahkûmu veya Alkadraz Kuşçusu (Le Prisonnier d'*Alcatraz*; Birdman of *Alcatraz*) filmi geliyor: Hiçbir mahkûmun kaçamayacağı kadar sıkı olmasıyla övünülen bir ada içindeki hapisaneyeye getirilen mahkûmun hücrelerinden dışarı açılan tek "penceresi" olan hücre penceresinden bir serçeyle nasıl irtibata/iletişime girdiğini ve bunun nihayet iki taraf için de ayrılmaz bir dostluğa dönüştüğüne tanık oluyoruz. 1960'ların ortasında Ankara'da Büyük Sinema'da izlediğim bu film epey etkilemişti. Nasıl etkilemesin? Serçeler insanların en son dostları mı sorusunu soruyordum çünkü: Ben ki çocukluğunda çok serçenin canını yakmış bir kişiyim.

Çocukluğumun yaz tatillerinin en büyük sportif çalışmalarından biri mahallemizin, adıyla Kemaliye Mahallesi'nin, hemen hemen tümü yaşıtım çocuklarını örgütleyip Kemaliye Spor'u kurmak, düzenli ve ciddi antrenmanlar yapmak, yaptırmaktı. Bu konuda ağabeyim Tahsin'i örnek alıyordum: O, çünkü Ergani Gençlik Spor takım kaptanı ve antrenörüydü: Onun nasıl antrenman yaptırdığını izleyip, sonra taklidini yapıyordum. Bu arada aidat bile topluyor, küçük bir deftere kaydediyordum: Topumuz patlarsa tamir ettirmek için, düşüp yaralanan, kafası kırılan, tekme yiyip ayağı şişen, bir arkadaşına "yardım" etmek için.

Yaz dinlencelerindeki ikinci büyük “sportif” faaliyetim ise, birkaç arkadaşla, ellerimizde “kuş lastiği”, işte buyurun (!), serçelerin canına okuyorduk: Sadece kasaba içinde değil. Bu arada birkaç cam filan kırdığımız ve azarlandığımız da oluyordu hani. Çünkü herkes “iyi nişancı” değildi.

Narlık (Fotoğraf Müslüm Üzülmaz'in olmalı.)

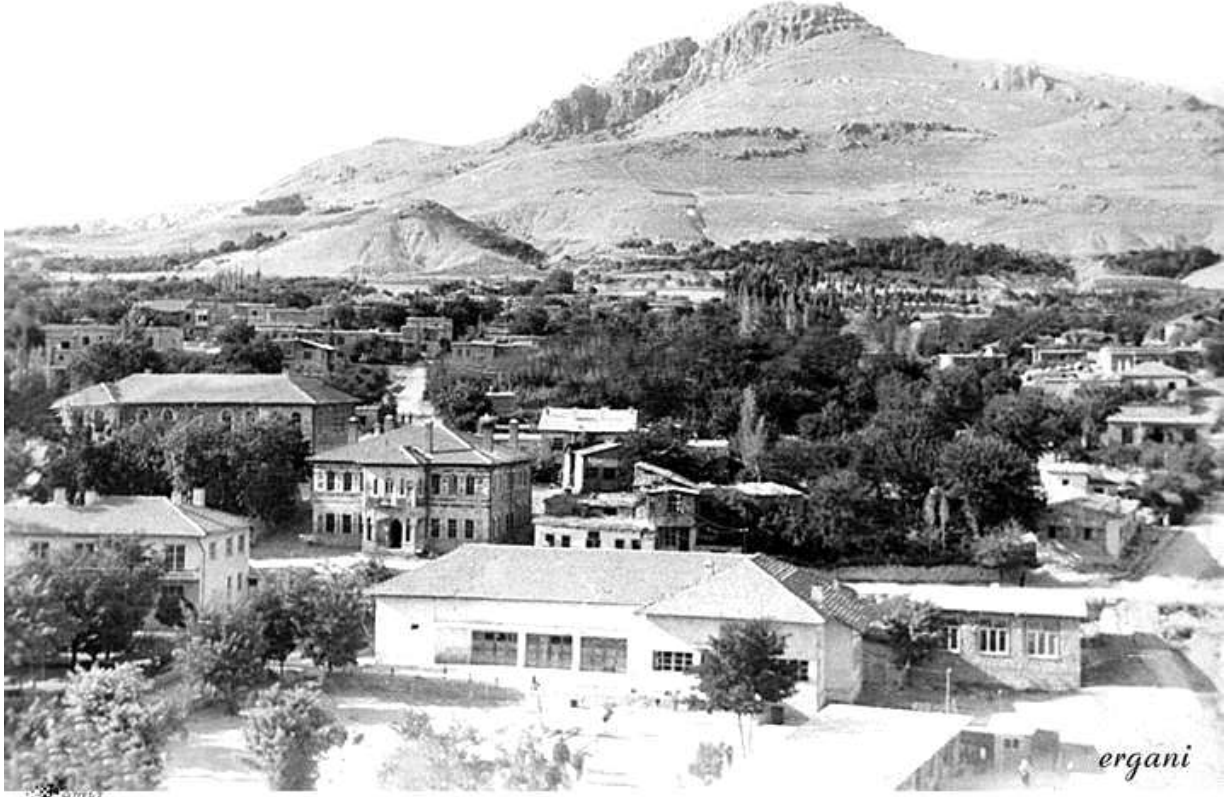
Özellikle bahçeye ve bağa gittiğimizde resmen takım kuruyorduk: Kim daha çok serçe vuracak yarışı yapıyorduk: Resmen serçe katliamı. Hala tüylerim diken diken oluyor: Biz bu vahşeti nasıl yapıyorduk diye.

Üzülmem ve tüylerimin diken diken olmasında nenemin, anamın ve teyzemin sızlanmalarının mutlaka etkisi vardı: “Yapmayın demeyin” demelerini hala anımsıyorum. Hele nenem çok kızardı

bize: Bana, kardeşlerime ve amca çocuklarına. Çünkü onlar, hele nenem, katliamın ne olduğunu biliyorlardı. Ama serçe avı sürüyordu.

Çiftpınar'da bir seferinde nasıl olduysa amcalarımdan birinin av tüfeğini ele geçirdik. O av tüfeğiyle ulu bir dut (muydu?) ağacına, morların ve turuncu renklerin birbiriyle yarıştığı, sonbahar güneşinin gitti gidecek anlarındaki bir akşam üzeri, bir el ateş ettiğimi anımsıyorum: Ve serçelerin patır patır dökülmelerini: Ve hala utanıyorum yaptığımdan: Aradan neredeyse yetmiş yıl geçmiş olmasına karşın: Nasıl yaptım bu vahşeti? Bu kıyım insana yakışır mı diye soruyorum: Çocukluğuma veriyorum. Ama yine de kendimi affedemiyorum.

Belki bunun sonucu şimdi serçelere kendimi affettirmek için her sabah ekmek kırıntılarını balkona serpiştiriyorum ve onlara usulcacık sesleniyorum: Ne olur Erganili kardeşlerinize, soydaşlarınıza yaptıklarım için beni bağışlayın. Bana yaklaşımlarının dostça olmasından cesaretleniyorum: Ve beni bağışladıklarını umuyorum. Eğer tersi olursa Berlin'e taşınmayı düşünüyorum. Çünkü çocukluğumdaki serçe katliamının yarattığı ezikliği atmam şart: Ne olur serçelere kıymayın!

*1960'larda Ergani merkezi, yukarıdan aşağıya, soldan sağa:
İnkılap İlkokulu, Hükümet Konağı, Belediye Binası, en önde
sinemaya çevirilen 1930'ların Halk Evi.*

YOL-CU-LUK

Trendeyim. Pencерemde kırılan yağmur damlaları. Yağmur taneleri. Uzakta peşpeşe dizilmiş ışıklar yitip gidiyorlar.

Yitip giden, uzakta, peşpeşe ışıklar yarışıyorlar trenle.

Uzakta. Çok uzakta.

Uzakta trenle yarışan peşpeşe dizili ışıklar yitip gidiyorlar:

Çünkü yolcu şoför. Şoför anlatıyor. Anlatıyor. Anlatıyor. Ve “çünkü”lerden sonra ekliyor: “Eve gelen Alman halı olur. Ama bir Kürt veya bir Türk gelmeye görsün evine, dirseği vurur.”

Haklı.

...

Arkadaki, ikisi Japonumsu, Uzakdoğulu, çinimsi ve biri İtalyanımı, üç bayan İtalyanca konuşuyorlar. Sağımdaki ikili koltukta uyumaya çalışan Fransız engelliyorlar herhalde. Çocuk uzanıyor: Olmuyor. Yan yatıyor: Yine olmuyor. O çocuk uğraşa dursun.

Tren çok hızlı gidiyor. Tren koşuyor.

O çocuğun önündeki ikili koltukta genç bir bayan: Fransız olmalı, yazıyor, düşünüyor. Ama iki sözcük yazdıktan sonra, derin, çok derin düşüncelere dalıyor: Kalem sağ elinde, sağ eli göz hizasında, defter yaprağı önünde, düşünüyor: Yazmalı mı? Yazmamalı mı? Saçları atkuyruğu. Yanında çantası, paltosu. Yolcu.

Bu arada işte tam bu sırada, Fransa'nın kadın mecmualarından (dergi denmesi/yazılması ayıp olur) en tanınanlarından ikisi elinde, başka bir bayan, koşar adım koltuklar arasından geçiyor: Büyük ihtimalle trenin arka taraflarında olduğu az önce duyurulan

Bar'a gidiyor: Ne bileyim işte, havasından, bir barımtırak hava esiyor; işte öylesine hafifçe. Evet, koşan adımlarla. Koşar adımlarla...

Tren çok hızlı gidiyor. Tren koşuyor. Koşturuyor.

İtalyanca konuşan üç kadının yanlarındaki ikili boş koltuklara yerleşiyorum. Koltuk ikili ama mekân dördü: Karşımdaki ikili koltuk da boş.

Evet cumartesi gecesi treni bomboşa yakın. Tren koşuyor. Koşturuyor.

...

Belki bu "boşluk", belki tren havası, alıp beni 1960'lı yılların başındaki Kurtalan-Ergani-Haydarpaşa trenlerine götürüyor:

Ergani'de İstasyon'da Kör Zülfo'nun kaval uğurlamasıyla başlayan o tadına doyum olmaz, o sanki asla bitmeyecekmiş gibi uzayan tren yolculukları :

Ve o tadına doyulmaz yol-luk-lar. Yol için anamın o mübarek elleriyle, günlerce önceden hazırlıklarına başladığı ve içine kendisinden, kendi anasından, anasının anasından kalanları, gelenleri kattığı yolluklar: Evet yol-luk-lar : Hele o içli köfteler kurban : Sanki bin yıl kalacak cinsinden. Evet sanki bin yıl kalacak cinsinden. O köfteler heval o köfteler: Yanında ekmeğiyle. Soğanıyla, domatesiyle, isotuyla kurban. İtotuyla. O dolmalar iki gözüm o dolmalar: Patlıcan, biber, domates dolmaları. Ah o tadına doyum olmaz sarmalar: Bağdan özenle seçilen, kibarca dalından alınan (koparılan diyemem) asma yapraklarına sarılı o anılar: Açıktım ana. Açıktım...

...

Uyanıp uyanıp uyumalar. Uyumalar uyanmadan. Uyanmalar: Uyuduktan sonra yeterince. Uykum var günler öncesinden kalan. Uykum olmalı uykusuzluktan. Uykum var. Uykum. Uyumalı. Uyu. Uyuyorum...

Bulutların arasından görüyorum: Nenem, Anam, ablalarım, kardeşlerim ve çocukluğum.

Her yaz olduğu gibi Makam Dağı'na çıkmış, Zülküf Peygamberin türbesini ziyaret etmiş, Ergani'ye inerken Çiftpınar'da mola vermişiz. Mola demek lafın gelişi: Başlı başına bir ziyafet ki değme gitsin: Günlerce önceden hazırlanmış puf börekler, kıymalı börekler, zeytinyağlı dolmalar, peynirin hası ve aklınıza ne gelirse.

Nigâr ablam çayı demliyor. Annem yiyecekleri çıkarıp, örtünün üstüne seriyor...

*1960'larda Ergani'de İnsan
Abemle*

Çiftpınar, kasabanın içme suyunun çıktığı kaynaktır.

Suyu buz gibidir: Bir içen tadını bir daha unutamaz. Çiftpınar'ın hemen yamacında Kasaba Mezarlığı bulunur. Babam yıllar sonra buraya dinlenmeye çekildi: Manzarası müthiş çarpıcıdır: Ergani'nin tümü eteklerinin altında yayılır. Uzaktan, güneşli bir günde, Hilar Çayı'nı bile görebilirsiniz.

Biraz daha yakınından Ergani-Maden karayolu geçer. Daha ötelerden ise kara tren. Küçük bir tepeciktedir yani. Babamı gıptayla anıyorum.

Ve sol dibinde Çiftpınar.

Yemek sonrası akşam serinliği yaklaşırken çocuklar saklambaç gibi bir oyun oynuyoruz, bize özgü :

Sık kavak ağaçlarının arkasına saklanıyoruz, sonra birden bire çıkıp küçük bir taşçık sallıyoruz: Karşımızdakine. Kardeşlerimize. Bir çıkıp bir taşçık atayım diyorum, kavak arkasından çıkar çıkmaz küt diye bir taş geliyor sol gözümün üstüne: Gözüm mosmor, anam ve nenem bağrışıyor hemen sesime ve koşturuyorlar : “Kadan belanı alam, vay başıma gelenler...”

Sesler uzaklaşıyor, çocuk başım dolanıyor, ayaklarım yerden kesiliyor... Ve uçuyorum...

Makam Dağı'na çıkışlar başlı başına bir serüvendir: Kasaba çıkışında, evlerin avlularındaki meyve ağaçlarının yerini, önce ceviz ağaçları alır. Makam Dağı'nın ilk tepeleriyle birlikte ise badem ağaçları: Artık gününe ve zamanına göre, çevizi dalından koparıp yemek isterseniz: Önce kabuğunu temizlemelisiniz: Ellerinize. Ve elleriniz yemyeşil olur. Ki öyle birkaç yıkamayla çıkaramazsınız. Kokusunu unutamazsınız: Taze çevizin. Taze bademin. Tadına doyum olmaz...

...

Bir otel odasında uyanıyorum.

Otel caddeye bakıyor. Ana caddeye. Gürültünün içindeyim. Gürültü benim içimde. Otomobil, kamyon, tramvay gürültüsü odamın içinde. Brüksel'deyim. Buruk-Sel'deyim. Kuzey Garı'nın yanı başında.

Duş. Kahvaltı. Gazeteleri almak için çıkıyorum. Gazeteleri alıp dönüyorum. Okuyorum. Notlar alıyorum. 12'de otelden ayrılıyorum. Tam çıktım ki kar yağmaya başlıyor. Kar yağıyor ve kar altında yarım saat yürüyorum. Dönüyorum. Kafeterya'ya. Yazmak için zamanım var. Yazmak istiyorum. Daktilom yok. Zamanım var.

Ne gam: Defterim cebimde kalem elimde. Defterimi cebimden çıkarıyor ve yazmaya başlıyorum. Tam o sırada yemek saati çalıyor: O zaman dönüşte yazmak üzere kalsın yazacaklarım diyorum, kalemi ve defteri ceblerime yerleştiriyorum. Yazılacaklar Paris'e kalsın. (Ve bu satırları Paris'te yazıp size gönderiyorum : Daha sonra...)

Öğlen yemeğini kuyruğa girerek alıyorum : Öğlen yemeği çocukluk lezzetlerini/tadlarını anımsatan çok güzel, çok iyi, çok lezzetli etli taze fasulye. Bin teşekkür. Anıların akın etmesini sağladığınız için. Çocukluk günlerine yolculuk yapabildiğim için.

Şimdi Ergani'de belki karlı bir kış günüdür, belki serin bir sonbahar akşamıdır. Ve bir mahalledeki bir evde küçük bir çocuk kavurmalı kuru fasulyeye ya da etli kuru fasulyeye kaşık çalıyor: İleride ne olacağına pek bakmadan. Ama umutlu, heyecanlı ve meraklı mutlaka...

(Zamanı yok).

KALAN: ERGANİ-İSTANBUL'DAN

Gaye'ye

Çocuk
çocukken
çocuk
olduğunu
bilmiyordu.

(Wim Wenders'in felsefeyle yoğrulmuş filmlerinden birinden, belki birkaçından birden). İyi ki bilmiyordu. Yaşamının kalan (ne kadarı kalan?) dilim(ler)inin de belki aynen ve hep böyle olacağını sanıyordu. Saf çocukluk. Hiç te öyle olmadı.

1961-1962 Ders yılından itibaren üç ders yılı boyunca İstanbul'da Haydarpaşa Lisesi'nde öğrenciydim ve her tatil dönüşü Ergani'den İstanbul'a " Anadolu Ekspresi " ile ve ancak üç gün üç gece yolculuktan sonra varabiliyordum. Sadece ismi ekspres, kalanı her ağaç gölgesinde mola veren, oflayan, puflayan ve püfür püfür püfleyen karatren, acı acı öterdi Anadolu'nun yoksul köylerini uzaklarda bırakarak.

" Kuşetli "de (yataklı) en tepedeki kuşetin ("yatağın") jeostratejik önemi oraya, o makama, istediğin zaman çıkıp Orhan Kemal'leri, Yaşar Kemal'leri, Sait Faik'leri, Panait İstrati'leri yutmak, bazen, ve hele ilham gelmişse mutlaka, iki satır patlatmaktı. Varlık Yayınları'nın cep kitaplarının avantajlarından biri de buydu : O dar alanda sayfaları kolayca çevirmek " Tabutta Rövaşata " atmaktan daha kolay, işin neresinden bakarsan bak.

Poker oynamayı, pokerde nasıl hile yapıldığını, siyaseti ve daha pek çok şeyi karatren yolculuklarımda öğrendim. Evet başka birçok şeyi de: Yolçatı'da - Elazığ'da trene belinde

bıçağı, gözleri kan çanağı, feleğini şaşırılmış ve birkaç kişiyi mutlaka “ çizmiş “ pezevenğiyle binen Fellini'nin bir filminden kesin firar topal “ orospuyu “ örneğin hiç unutmuyorum. Anadolu'nun halklar kapısı, ne kapısı beee, evi, yurdu, mekanı olduğunu da.

“ Ustalarımız “ sayesinde zaman ve coğrafyamız genişler ama yolculuk asla uzamazdı ve üç gün üç gecenin bitiminde aniden büyük bir gürültü, çoksesli, çokdilli, çokkimlikli, çokkültürlü bir dünyakent, camiler, minareler, kiliseler, sinagoglar, tapınakların bini bipara, kayıklar, vapurlar, denizle asla pazarlık yapmayan, gelene eyvallah diyen balık avcıları, açık ve kapalı çarşılar, köprüler, kütüphaneler, koskocaman binalar ve canımın içi Boğaziçi çıkıverirdi önümüze : “ Son durak herkes inecek ! “

Al sana İs-Tan-Bul ! Bulabilirsen ! Bu dünyakent alırdı sözü ve “ Dağılın lannnn ben İstanbul'um ! “ derdi. Yüreğimiz pırpır çarpar, nefesimiz kesilir, heyecanlanır, bir parça perişan ama yine de memnun olur ve insan dalgasına kapılırdık aniden.

Merhaba Marmara. Merhaba Adalar. Merhaba Süheyla. Esmer ve mis kokulu saçları upuzun Süheyla. Gözleri kapkara. Göğüsleri cömert. Kağıthane Şişli'den sonra gelir. Deresi o günlerde henüz bok kokmuyordu ve Dersaadet Ormanı'ndan miras birkaç ağaç gölgesini görmüş geçirmişlerin azizliğiyle ihsan ediyordu. Zaman

çetveli 1960'ların başını gösteriyordu takvimlerde. Sadece takvimlerde. Nedim ortalıktan çekilmiş, kadınlı ve erkekli çiftler salına salına yerlerini almışlardı. Tarih sahnesinde boşluğa tahammül nâ-mümkün.

Haydarpaşa Lisesi aynı adla anılan Gar'a komşudur. Yürüyerek en çok yarım saat. Ama beni iyi dinle, tepeden çıkma, çabuk yorulursun ve yol yol değildir. Futbol sahası hariç.

O üç gün ve üç gece süren yolculuk için anam Ganime Güzel mübarek elleriyle beş veya altı gün önceden " yol yiyecekleri " hazırlığına başladılar : Peynirin her türü, zeytin, bal, reçel, dolmalar, içli köfteler, köfteler, peynirli ve kıymalı börekler, puf börekleri, çörekler, baklavalar, kadayıflar, kuru yemişler, pestil, sucuk (üzüm şirasından yapılan cevizli veya bademli sucuk), taze meyveler, artık ne varsa, ve daha bilmemneler. Neblemneler. Üç gün üç gece yolculuğu yiyecekleri koskocaman bir bolluk halinde sepetlerde, çantalarda, paketlerde benimle trene biner ama Haydarpaşa Garı'na varınca ben onlarsız inerdim. İnsanoğlu işte. Yiyecekleriyle biner yiyeceksiz iner(di).

Hani üç gün üç gece yolculuğu da öyle kolay iş değildi. Hele kimi zaman kar yağmış olur Malatya, Sivas taraflarında ve karatren nazlanır, iki adım bile atmazdı. Katır inadından beterdir inadı karatrenin. O zaman " rötar yapardı ". İşte anamın o koskocaman bolluğu, o anlarda Hızır gibi yetişir, yiyeceklerle tıka basa dolu sepetler, çantalar, paketler sonuna kadar orta yere dökülürdü, ve hem bana hem birlikte yolculuk yaptıklarımın " tedbirli davranmamış " olanlara ilaç gibi gelirdi. Kış soğuşunda yenilen bir parça pestil çok iyi ısıtır. Bilen bilir.

Aman unutmadan söyleyeyim karatren tekleyince varolduğu varsayılan (böylesi diplomatik açıdan daha makul, daha önemlidir çünkü "Devletimiz ve şirketi vatandaşını düşünür karda ve kışta

bile “, TCDD'nin açımını, anlamını artık size bırakıyorum) “ ısıtma tesisatı “ da “ istop “ ederdi, üşürdük kışta, kırdı. Ayazda daha çok üşürdük. Bütün bunlar aramızda kalmalı şişşt, dört duvarın ve karatrenin kulağı var, bilirsiniz. Devlet ve şirketi eleştiri kaldırmaz. Haşşa huzurdannnnn !

Bazen karatren bile sanki yorgunluktan bir parça yana kaykılmış gibi duruverirdi.

“ Suyu bitmiştir “ lafı yayılırdı karatrenin bir ucundan öbürüne.

“ Suyu bitmiştir !”

Yahu filan istasyonda almamış mıydı suyunu ?

Almıştı.

Eeeee o zaman ?

Demek ki makinist uyuyordu ?

Uyuyor muydu? Yok daha neler !??

Ama belli olmaz bu işler, makinist te belki kısa dalgaya takılmış olabilir Dörtyol'da, Malatya'da, Sivas'ta...

Şafak saatlerinde tek başına dağ başında terkedilmiş bir şato, bir kale, ışısız bir köy sanabilirsin karatreni böylesine yana yatmış görünce. O anda ne okuduğuna bağlıdır bu. Belki o yan yatmış karatreni soluklanmaya çalışan bir emekçi sanırsın... Mermisi tükenmiş bir demiryolu işçisi.

Ama ne olursa olsun İzmit'ten sonrasında gözünü sevdiğimin karatreni Marmara ile, Adalar ile ve çeşit çeşit gülleri ve küçük ve

şirin bahçeli evleriyle ünlü varoşlarla köşe kapmaca oynar, hızlanır, “ rötarını kapatmak “ için koşar ha koşar ve birdenbire Haydarpaşa Garı'nın dev binasına davetsiz misafir gibi aniden giriverir ve dumanlar içinde tıssssssssss diye “ istop “ ederdi. Bıraksan Marmara'ya atlayacak !

Yolcular derin bir nefes alır ve acelesiz inerlerdi. Aniden acaip bir yaygara kopar, kimse bağırمامıştır, şakası yok bu işin, herkes aynı anda çöksesli konsere başlamıştır coşkuyla. Üç gün üç gece yürümekten alıkonmuş ayaklar, bacaklar, kaslar ve kaşlar garipsedi “ peronları “, kaldırımları. Ama karşılamaya gelenlerle birlikte yeni bir dünyaya girilirdi hepten ve karatrene bir teşekkür, bir eyvallah bile denilmeden çekilip gidilirdi. İnsanoğlu kadir bilmez. Bu da olmadı kurban, iki gözüm, canım, cancağızım.

İşte, sevgili Gaye, dün geceki kuru fasulya, pilav ve turşulu nefis akşam yemeği, ayvalı tatlı ve sohbet ve o güzelim az şekerli kahve 1960'lı yılların başındaki o günlerin ve gecelerin bolluğunu anımsattı bana. Davetlerde en önemli noktalardan biri mutlaka budur diyorum : Davet edenin cömertliğinin en doğal biçimde serilmesi masaya, odaya ve eve. İşte bütün bunlar ve dahası için binbir teşekkür binbir gecedен sonra. Sevgilerim ve selamlarım kalıcıdır. Güzel bir çocukluk anısı gibi.

(2 Kasım 2011'de ayorum.com'da yayınlandı.)

BİR İSMİN ÖZBEÖZ TARİHİ: ŞEYHMUSA'DAN ŞEHMUS'A

Haydarpaşa Lisesi birinci sınıftaydım, 1961-1962 ders yılının daha ilk günlerindeydik. Edebiyat öğretmenimiz, tanışması umuduyla çünkü ismini maalesef unutmuşum, "İsminin anlamı nedir?" diye sorunca, isminin anlamını bilmediğimi söyledim. "Babana yaz ve öğren, bize de bildir" dedi. Öyle yaptım. Bu ismin de bir tarihi varmış, şimdi size onu anlatacağım. Baştan çok kısa bir giriş yaptıktan sonra:

Şehmus isminin yazılışında ufak tefek birkaç fark bulunuyor:

Örneğin Şeyhmus biçiminde yazılınca ismin y'si de oluyor ama benimkinin yok, çünkü benimki öteden beri Şehmus. Evet sadece Şehmus.

Bu arada kimi ismimizi Şehmuz biçiminde yazıyor. Bunu pek beğenmiyorum ve bugün bile, yani yetmiş yedi (bugün 24 Ağustos 2024) yaşında bile, düzeltmek zorunda kalıyorum. Ancak isimlerini Şehmuz biçiminde yazan ve söyleyenlerin bulunduğunu da biliyorum. Olabilir ama benim ismim ne Şeyhmus, ne Şeyhmusa, ne de Şehmuz. Sadece Şehmus.

Nasıl yazılırsa yazılsın bu isimlerin ortak paydası Şeyhmusa'dır. Bundan kimi Şehmus'u, kimi Şeyhmus'u uygun görmüş çocuklarına. Kimi de Şehmuz'u.

Şeyhmusa ismi Diyarbakır-Mardin karayolu arasında türbesi bulunan ve ziyaret edilen "Sultan Şeyhmusa"dan veya daha geniş bir biçimde denildiği gibi "Sultan Şehmus"tan geliyor. Diyarbakır, Mardin illerinde, kasabalarında ve çevrelerinde bu ismin ve bu

isimden türetilen Şehmus ve Şehmuz isimlerinin yaygınlığı birinci olarak bundan ve buradan kaynaklanıyor.

Bana bu ismin takılmasının hikayesi epey ilginçtir:

Babamın annesinin adı Güzel Hanım'dır ve Soyadı Kanunu çıkınca biz soyadımızı onun isminden almışız. Kadına böyle kıymet verilir bizde, bunu bir yere not edelim. Güzel Nenem ben doğmadan babama ve anama “Rüyamda Sultan Şehmus'u gördüm, 'Yakında erkek bir torunun olacak adını Şehmus koy' dedi” diye rüyasını aktarınca, tefsir buyurunca akan sular duruyor ve adım ben daha anamın karnında rövaşatalar atarken (Herkes ile 'Tabutta Rövaşa' atacak diye bir kural yok. Derviş Zaim'in o şık ve şirin filmine selam.) saptanıyor ve doğumumun hemen ertesinde ismim Ergani nüfus kütüğüne aynen böyle düşülüyor. Ama Şeyhmus da yazılabilirdi. Yazılmamış, o yüzden ismimde y yok.

Bu mesele bu kadarla bitmiyor. Dahası var:

1970'lerde Şehmus üzerine biraz derinlemesine bir araştırma yaparken, 1930'larda Halkevlerinden birinin yayınladığı bir dergi bulmuştum, Ankara'da Zafer Çarşısı önünde kurulan bir tezgahta. Bu dergide Giresun taraflarında bir köyün isminin Şehmus olduğunu okumuştum. İşe bakar mısınız lütfen? Diyarbakır, Mardin, Sultan Şehmus'un kabri derken bu memleketler nire Giresun nire?

Birkaç yıl öncesine kadar faaliyet gösteren Diyarbakır Grubu üyesi Giresunlu dostum Şair Ali Ziya Çamur yukarıdaki soruları sorduğum ve Grubu'muzla paylaştığım iletim üzerine şu notu gönderdi, aynen aktarıyorum:

“Ben Giresunluyum. Giresun'un Bulancak ilçesinde Şeyhmusa Köyü bugün de var. Yalnız köyün çok eski ismi Abdalmusa Köyü imiş. Daha sonraları Şeyhmusa'ya dönüştürülmüş.”

Değerli dostum Ali Ziya Çamur sayesinde Şeyhmusa Köyü ile tanışmak olanağını böyle buldum. Hemen Google Baba'ya "Şeyhmusa Köyü Bulancak" diye sordum, cömert Baba, gönlü zengin Baba, eli ve gönlü açık Baba bütün bildiklerini serpiştirdi, gökteki yıldızlar kadar çok. Binbir şey öğrendim. Onlardan kısa bir derlemeyi, ufak tefek dizgi hatalarını giderdikten sonra, aşağıda sunuyorum. Derlediklerimin sonuna bir de o yöreden bir türkü ilıstırdim. Tadına doyum olmaz cinsinden.

Böylece Şeyhmusa isminin Karadeniz bölgesinde, denize yakın, ormanlar ve dağlar arasındaki bu şirin mekanda da yaşadığını öğreniyoruz. Bu çok önemli. Kardeşlik açısından.

İnsanların adaşı demek ki sadece insanlardan olmuyor: Şeyhmusa'dan türetilmiş ve ufak farklılıklarla benzer isimleri taşıyan binlerce adaşımızın ve benim şansımız açık: Çünkü BİZİM ADIMIZ AYNI ZAMANDA BİR KÖY ADIDIR. Bu da herkese nasip olmaz hani. Kıymetini bilelim.

Bu arada yeri gelmişken şunu da eklemeliyim: Şêx/Şeyh aynı zamanda son derece ulu anlamlar da içerir. Musa'nın ise "Tahta kutu içindeki çocuk" anlamına gelen bir kelimedenden türetildiği ileri sürülüyor. Eh o zaman Şeyhmusa da "Musa'nın Şeyhi" olmalı deniyor. Bu noktaların biraz daha derinleştirilmesi gerekiyor sanıyorum.

Bizim görevimiz ismimize, köyümüze, kasabamıza, kentimize, kendimize ve ülkemize, halkımıza ve bizi bağrından çıkarıp yetiştirenlere layık olmak. Bunun için de çalışmak, çalışmak ve daha çok çalışmak.

Giresun'un Bulancak ilçesinin Şeyhmusa Köyü'nde oturan canlara sevgi ve selamlarımı iletmek istiyorum. Sizlerle kendimizi daha çok ve daha iyi hissediyoruz canlar. Sağolun. Varolun.

Şimdi sıra Şeyhmusa köyü üzerine değişik kaynaklardan derlediklerimi sunmaya geldi:

“Şeyhmusa Giresun iline 28 km, Bulancak ilçesine 16 km (kimi kaynakta 11 km) uzaklıktadır. Selçuklular döneminde Harosan'dan (Horasan'dan olmalı) gelen Türkmen/Çepniler tarafından kurulmuş bir Türk köyüdür. Önceleri Abdalmusa olan köyün ismi sonradan Şeyhmusa'ya çevrilmiştir.”

Köyün en kabadayı yemekleri, saymakla bitmeyen lezzetleriyle şunlar:

“Pancar çorbası, pancar döşemesi, pancar diplesi, fasulye diplesi, pancar sarması, pezik kavurması, kiraz turşusu, mantar turşusu, sırğan çorbası, hamsili yemek çeşitleri...”

“İklimi, Karadeniz iklimi etki alanındadır.”

“Nüfusu 400 kadardır. 1994'te, köyün bir mahallesi olan Duttepe'ye ayrı bir köy statüsü veriliyor.

Köy halkı tarım ve hayvancılıkla, yan uğraş olarak da arıcılık ve fındıkla geçinmeye çalışıyor.

Köyde, ilköğretim okulu vardır ancak kullanılamamaktadır. Köyün içme suyu şebekesi ve kanalizasyon şebekesi yoktur. PTT şubesi yoktur. Sağlık ocağı ve sağlık evi yoktur. Köye ulaşımı sağlayan yol asfalt değildir. Köyde elektrik ve sabit telefon vardır. Köyün doğru düzgün bir camisi de yoktur. Bulancak'a en yakın köylerden birisi olmasına rağmen (...) yolları topraktır.”

1943'te derlenen ve Giresun'dan Hüseyin Çakır'ın aktardığı “Ey gidi yalan dünya” türküsünün sözlerini sunmanın da şimdi tam zamanıdır:

“Ey gidi yalan dünya
Gitti galmadı gitti
Bu benim yüreğimde (anam)
Taze yareler bitti

Yaylanın çimeninde
Oturdum serinledim
Yar yanımdan geçerken (anam)
Bir kere berinledim

Yaylanın çimeninde
Hep yayıldı geyikler
Cahilin sevdasına (anam)
Ne garışır büyükler.”

Bundan iyisi can sağlığı. Bu da bize yeter.

KİMYA'DAN YEDİ

1960'ların başındayız. İstanbul'da Anadolu yakasındayız. Üsküdar'dan Kadıköy'e giderken sağ kol üzerinde tarihi dev bir bina yükselir, Kuleli Askeri Lisesi'ni geçiverince. İşte Haydarpaşa Lisesi. Ön bahçesi çocuk oyuncağıdır, arka bahçesi futbol, basketbol, voleybol sahaları ve turlama ve poz kesme alanlarıyla çok geniş ve görkemlidir. Kimsesiz ağaçlar da, başları eğik, nöbet tutarlar orada.

1960'larda Türkiye'de notlar on üzerinden veriliyordu. Ben de lisede, birinci sınıfta, bütün derslerden on üzerinden sekiz, dokuz ve bazen on alıyordum.

1961-1962 ders yılının başlarında kimyadan yedi aldığım zaman sınıfta bayan öğretmenimize itiraz ettim, aradaşlarımın beni hınzırca kışkırtmaları üzerine. Bilhassa Karadenizli arkadaşlarım bana "Yahu nasıl olur da sana yedi verir, mutlaka bir yanlışlık oldu, itiraz edersen mutlaka düzeltir" filan deyip beni dolduruşa getirdiler.

Kalktım itiraz ettim.

Hiç unutmam öğretmenimiz çok sevimli bir bayandı, o da şaşırıldı, yedi alan bir öğrenci nasıl olur da itiraz eder diye. Hiç unutmam öğretmenimiz çok sevimli bir bayandı, o da şaşırıldı, yedi alan bir öğrenci nasıl olur da itiraz eder diye. Evet bir gariplik vardı ortada. Madem itiraz ediyorum aklımdan zorum olmalıydı. Haksız da değildi, bugünden bakınca. Ama o gün ben civcivdim. Bana mutlaka bir "hayat dersi" vermek üzere beni sözlüye çağırdı: "Gel bakalım kara tahtanın önüne!"

Kalktım aslanlar gibi. Kara tahtann önünde kısacık boyum bosumla dikildim. Fena halde doluyum, ne sorarsa sorsun, yanıtlarım ezberimde. Hazırım. Arkadaşlarım hergelelik yapıp beni dolduruşa getirmeyi hala sürdürüyorlar. “Haydi koçum benim” filan gibi tezahürat eksik değil. Bu arada kıs kıs gülenler de var. Ama ben nasıl olsa yediyi dokuz veya on yapacağım diye kabarıyorum. Boyum üç elma kadar, ama yüreğim müthiş. Yok böyle yediyle filan olmaz bu işler, ille sekiz, dokuz veya on. Al o zaman sana!

Fakat öğretmenim bana bir sorular sordu bir sorular sordu ki, hemen mosmor oldum. Hiçbirini yanıtlayamadım. Çünkü hiç okumadığımız yerlerden sordu sorularını. Bunun üzerine bana bir de “yıldızlı sıfır” verdi ve “otur yerineeeeeee!” diye de azarladı. Bayan öğretmenimizin bütün amacı “öğretmene itiraz edilmez” kuralını ille öğretmek. Evet o gün bunu öğrendim. Ağlaya ağlaya da yerime oturdum. O kadar sıcak ve o kadar uzun boylu bir daha ağladığımı da hiç anımsamıyorum.

Öğretmenim harika bir öğreticiydi. Çok iyi insandı: Bana verdiğini söylediği “yıldızlı sıfır” yıl sonu karnemdeki notumda dikkate almamıştı ve kimyadan da çok iyi bir notla ikinci sınıfa geçmiştim...

Sonraki zaman diliminde Bayan öğretmenimle kimi kez Üsküdar'da çarşıda karşılaştık ve ortak geçmişimizi anımsayıp sevgi ve saygıyla selamlaştık.

BEDEN EĞİTİMİNDEN “ÇAKMAK”

Haydarpaşa Lisesi'nde başka bir anım daha var aynı bağlamda: Anlatayım mı? Evet anlat:

Birinci sınıfta beden eğitimi hocası beni ille bütünlemeye bırakmak istiyor. Adam tepeden tırnağa veya “minderden yüz metreye kadar” haklı. Ama beden eğitiminden de bütünlemeye kalınmaz hani. Ama bu adam kafasına koymuş, bana dersinden dört vermiş.

Doğrusunu isterseniz beden eğitimi dersine hiç önem vermiyorum. Bu nedenle resmen bütünlemeye kalmak üzereyim. Beden eğitimi öğretmenimin zulmü öğretmenler arasında duyulunca öğretmenler odasında tartışma olmuş. Beni takdir eden diğer öğretmenlerim küplere biniyorlar. “Nasıl olur!” Evet şakası filan yok Haydarpaşa Lisesi'nin öğretmenlerinin tümü veya tümüne yakını ayaklanıyor, öğretmenler arasında resmen hadise çıkıyor. Benim ne kadar iyi, ne kadar çalışkan bir öğrenci olduğuma kesinlikle inanan öğretmenlerim beden eğitimi öğretmeni üzerinde baskı yapıyorlar, bana dört vermiş, dördü ısrarlar sonucu beş yaptırıp, beni kurtarıyorlar. İkmale kalmıyorum. Beden eğitiminden ikmale kalınır mı?

İkmale kalsaydım beden eğitiminden bütünlemeye kalan öğrenci olarak Haydarpaşa Lisesi (ne Haydarpaşa Lisesi belki bütün liselerin) tarihinde inanılmaz bir yer alacaktım. Oysa her dönem ve her yıl sonunda iftihara geçiyorum, öğretmenlerim beni çok çalışkan bir öğrenci olarak tanıyorlar. Bunun sonucu beden eğitimi öğretmenine rica ve ısrar edip notumu düzelttiriyorlar. Ben de paçamı kurtarıyorum. Ama tamamen değil.

Çünkü beden eğitimi öğretmeni meslektaşlarının bu ısrar ve baskısını hazmedememişti ve nitekim olaydan sonraki ilk

dersinde, sınıfa girer girmez, beni hemen sınıfın önüne çıkardı. Ben o sırada çok kısa boyluyum, sınıfın en kısa boylusuyum, çelimsizim.

Öğretmenimiz “Kardeşim, (Haydarpaşa Lisesi’nde kapılar çok büyüktür) bu kapıları niye bu kadar büyük yapmışlar?” diye sordu, ben biraz daha küçüldüm. Bir daha kükrerse toprağa karışacak ve toz olacağım ve pencereden önce Marmara Denizi’ne doğru pırrr pırrr ulan pırrr diye yola çıkacağım, sonra Diyarbakır’a, Ergani’ye doğru uçacağım. Ama olmadı bir daha kükremedi öğretmenim. Fakat hemen sonra sorusunun yanıtını da kendisi verdi:

“İriyarı, sağlam öğrenciler o kapılardan girip çıkabilsinler diye. Bize iriyarı ve sağlam gençler lazım, oysa sen hiç spor yapmıyorsun, jimnastikten anlamıyorsun, bedenini geliştirmen lazım” filan diye uzunca bir nutuk attı.

Bunun üzerine artık mecburen ben de futbolun yanında, boyumu uzatacak diye basketbola falan başladım. Beden eğitimi dersinde daha dikkatli olmaya çalıştım. Üç yıl kadar sonra boyum biraz uzadı.

Bu alandaki asıl “atılımımı” Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde, 1964-1965’te, birinci ders yılında gerçekleştirdim. Beş yıllık plana bile ihtiyacım olmadan. Ve boyum epey uzadı, biraz daha “irileştim”...

Oysa başlangıçta ince ve uzun, zayıf ve çelimsizim, üflesen yıkılacağım: O kadar ki Talas Koleji mezunu ve İngilizceyi çok iyi konuşan arkadaşlarım, bilhassa İstemihan Talay nam adem, bana “The Bird” takma ismini layık gördüler. Beni artık bu takma isimle veya sadece “Birdy” diyerek çağırıyorlardı. Ben de bu ismi bir süre onurla taşıdım sonra İstemi, Mustafa, Mehmet Can, “Moruk” Yakup, “Komplocu” Uluç hep birlikte “uçtuk”. SBF Yurdu’nda altıncı katta asansör çıkışındaki küçücük alanda epey iddialı futbol

maçları yaptık. Naylon topla. Maksat spor olsun. Boyum uzadı. “Çığır”daki kuru fasuleyeler, bulgur pilavı, ciğer yahni ve pilav üstü az salata sayesinde bir parça büyüdüm.

Lise anılarına dönecek olursak, öğretmenlerin bir kısmı böyledir, bir öğrenciyi takarlarsa okul hayatını zehir edebilirler. Geleceğini bile tehlikeye atmaktan çekinmeyenler vardı(r). Öğrencilerini zora sokanlar eksik değildir. Çocuğun ruh halinde ne tür fırtınalar koparabileceklerini bilmeden, umursamadan. Bu tür sorunlara bizzat rastlamadım. Ama rastlayan pek çok arkadaşım oldu. Hepsini anlatamayacağım. Ama ileride mutlaka yazmalıyım diyorum. Örneğin gece gündüz bütün zamanını radyo tamiriyle geçiren, dokuz liseden kovulmuş, onuncuda uzatmaları oynayan Adanalı arkadaşımı.

Hani diyoruz ya devlet işyerine, okula ve eve kadar girer, patron olarak, öğretmen olarak, baba olarak ve ender rastlansa da kimi evde ana olarak. Dünya kadar örnek bunu ispatlıyor. Patronların bir kısmı tam bir baskı düzeni kurabilirler emekçiler üzerinde. Öğretmenlerin birkaçı da böyle sert ve baskıcı düzen kurmak yanlısı olabilirler...

Bunu bu şekilde yorumlayabiliriz sanıyorum.

(Şubat 2009'da yazıldı.)

KASABADA SİYASET

Ergani ülke siyasetinden kopuk değildi. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Demokrat Parti (DP) ve diğerlerinin etkisi duyumsanıyordu. 1960'ların başında, Ergani'de sol düşünceye ve sosyalizme ilgi de eksik değildi. 1960'ların başlarında ve bilhassa ilk yarısında kasabamızın Türkiye İşçi Partisi (TİP) ve ülkedeki sosyalist hareketle ilişki gelişti. TİP'le ilişki Erganili çocukluk arkadaşlarımız Yaşar Can ve Şeref Yıldız'la ispatlıdır.

Şeref, 1960'lardan 1990'lara Fırtınada Yürüyüş (TÜSTAV İktisadi Kuruluşu Yayınları, Sarı Defter Dizisi, İstanbul, 2008) başlığını taşıyan anılar kitabında yazdığı gibi, "1965 baharında TİP Eminönü İlçesi'ne üye ol"du. "O sırada Mehmet Yaşar Can İlçe Başkanı"ydı (s. 43).

Buradaki Mehmet Yaşar Can bizim öteden beri kısaca Yaşar Can dediğimiz Mehmet Yaşar Can'dır. Evet o yıllarda Siirtli ve TİP'li ve Şeref'le Yaşar Can'ın yakın dostu bir Yaşar Can daha var ama burada ismi geçen ve Eminönü İlçe başkanlığını bir yıl süreyle üstlenen bizim Yaşar Can'dır. Bu konuyu Şeref'e özel olarak yazıp, sorup doğrulattım.

Madem sırası geldi iki satırla Şeref Yıldız'dan da söz etmeme lütfen izin veriniz:

Şeref TİP'te son derece yararlı çalışmalar yaptıktan ve siyasi yaşamda birçok deneyim kazandıktan sonra 1974'te Türkiye Komünist Partisi (TKP) üyeliğini tercih ediyor. Bu tarihten sonraki yaşamını partisine adıyor desem abartmış olmam. Onu tanıyan veya kitabını okuyan herkes bu noktayı hemen farkedebilir.

Evet Şeref yaşamını partisine ve İnsanlığın özgürleşmesine adadı. Nitekim partisi de bunu kısa zamanda farkettiler ve Şeref Yıldız

1978'de partisinin Merkez Komitesi üyeliğine getirildi. 1984'te ise partisinin Politik Bürosu üyesi oldu. 1966'dan beri İstanbul'da, yurtiçinde ve yurtdışında, çok yakın yoldaş olarak çalıştığı Nabi Yağcı ile TKP'nin yeni yönelişlerinde daha belirleyici roller oynadı.

Bu iki isme başkalarını da katmak mümkün. Burada örneğin Veysi Sarısözen'i de, Fevzi Karadeniz'i de anmalıyım.

Şeref kitabında TKP'nin Diyarbakır'da ve bölgede örgütlenmesinde nasıl çalıştığını anlatıyor. Yaşadığı tehlikeleri, tehditleri, saldırıları ve cinayetleri de.

TKP'nin bölgedeki örgütlenmesinde Ergani'nin önemi bu vesileyle açık bir biçimde ortaya çıkıyor. Bunda elbette Şeref'in sıkı ve gerçek çabalarının ve bizden sonraki genç kuşağın ve bunların arasında Müslüm Üzülmez ve kardeşleri ile Fevzi Karadeniz gibi inanmış komünistlerin gayretleri de belirleyici oldu. Şeref Yıldız'ın kitabında bu konuda birçok veri olduğu gibi, Müslüm Üzülmez ve Fevzi Karadeniz'in kaynakçada künyelerini belirttiğim kitaplarında da TKP'ye katılımları ve parti içinde yaptıklarına ilişkin birçok bilgi bulunuyor.

Burada önemli olan Ergani'nin, bu toprağın, bu kadim toprağın onlar gibi fedekâr ve inanmış militanları çıkarmasıdır. İşte bu anlamda bu kasabanın bir özelliği var mutlaka diyorum.

Elbette bu özellik sadece kasabamıza ait bir şey değil. Başka kasabalar ve kentler de var mutlaka, ama Ergani de var. İşte burada bunu vurgulamak mümkün böylece. Hele bir rastlantı mı demeli, yoksa tarihimizin, toplumsal tarihimizin bir cilvesi mi bu kasabanın Tokat gibi o günlerde sosyalist hareketin kalelerinden biriyle, İso Koto (İsmail Çelikel) kanalıyla, titreşime girmiş olması da son derece çarpıcı.

Yeniden 1960'ların başına ve bilhassa 1965'e dönecek olursak, kasabamızın TİP'le ilişkisi TİP'in Diyarbakır milletvekili adayı Tarık Ziya Ekinci'nin kasabamıza seçim propagandası için gelmesiyle ve öğrencilerle, yani bizlerle sohbet toplantıları yapmasıyla da ispatlıdır.

Şeref Yıldız'ın bana yazdığı gibi, 10 Ekim 1965'te "Ergani'de TİP'e verilen 500 kadar oy" bu alandaki en somut belirticidir. Evet Ergani'de sol düşünceye ve sosyalizme ilgi eksik değildi.

TİP nitekim Diyarbakır'da 8.867 oy topladı, bu geçerli 110.802 oyun % 8'i ediyor, ve TİP'in o seçimlerdeki en yüksek oy oranlarından birini oluşturuyordu. Ankara'da 20.264 (% 4.31), İstanbul'da 49.422 (% 7,93), Tokat'ta 5.981 (% 3,96), Urfa'da 3.771 (% 3,17) oy toplayan TİP bütün ülkede 9.308.120 geçerli oyun 276.101'ini (2,97) elde ediyordu.

Tokat'ta Erganili İso Koto 60 veya 70 oy farkıyla seçilemiyordu. Ama o günlerdeki seçim yasasıyla getirilmiş olan ülke düzeyinde milli bakiye ve nisbi temsil sistemiyle düzenlenen seçimler sayesinde Tarık Ziya Ekinci'nin Diyarbakır'dan, TİP Genel Başkanı iyi insan, güzel kadın Behice Boran Hatko'nun Urfa'dan TİP milletvekili olarak TBMM'e girmesi Ergani'de, Diyarbakır'da, Urfa'da ve bölgemizde bir şeylerin kıpırdadığını müjdeliyordu.

Bütün ülkede toplam 15 milletvekili çıkarmayı başaran TİP, TBMM'de grup kurdu ve gerçek muhalefetin ve sosyalizmin sesini bütün ülkeye duyurma olanağını elde etti. Geleceğimiz geçmişimizle inşa ediliyordu. Gelecek geçmişimizin onurlu, efendi, namuslu, muhalif izinde ve çizgisinde yürüyordu. Yürüyecekti. Dev adımlarla. Geçmişini aşarak, güler yüzlü ve mutlu yarınlarımızı kurmak ve kurtarmak için. (Ergani Yürüyor, s. 43-45)

2 Ağustos 1965: Ergani'de gösteri (Fotoğraf: Adil Öztürk)

ERGANİ'YE GÜZELLEME: "MAKAM, MAKAM ÇİÇEĞİ VE BÜLBÜL"

Öteden beri kasabasını ve kasabalılarını tanıtmayı bir tür sorumluluk gibi taşıyan ve bunu değişik yayınlarında, makalelerinde, kitaplarında en iyi biçimde yapan hemşerim Müslüm Üzülmez, Makam, Makam Çiçeği ve Bülbül isimli kitabında bildiklerimiz yanında bilmediklerimizi de beşibiryerde güzelliğiyle sunuyor. Ergani'ye, Erganililere ve Müslüm Üzülmez'e de bu yakışır.

Böylece hem kasabamızı bütün tarihi ve coğrafi bütünlüğüyle biraz daha iyi tanıyoruz, hem de kasabamızın uzak geçmişini, yakın geçmişini, siyaseti, toplumsal ve ekonomik yönleriyle biraz daha iyi öğreniyoruz.

Ergani şanslı kasabalarımızdan biri olmalı diye düşünmüyor da değilim. Biz de bu kasabada doğmuş olduğumuz için şanslı olmalıyız diyorum :

Geçmiş ama o kadar da geçmiş olmayan yıllarda Fevzi Karadeniz'in değişik kitapları, örneğin Eski Zamanlar (Pencere Yayınları, İstanbul, 2001), birkaç yıl sonra Şeref Yıldız'ın bütün bir siyasi geçmişi derli toplu aktaran kaya gibi Fırtınada Yürüyüş (TÜSTAV Yayınları, İstanbul, 2008) isimli kitabı, 2010'da yayınlanan Ergani Yürüyor isimli kitabım (TÜSTAV Yayınları, İstanbul, 2010) bizim isimlerimizi taşıyorlar ama aslında bu kasabanın suyunun, havasının, rüzgarının ve sesinin eserleridir. Daha yazacaklarımız da var. Ama ne yazarsak yazalım Ergani'ye ve Makam Dağı'na bütün borçlarımızı ödemiş olur muyuz ? Bu soruyu yanıtlamak çok zor.

Daha öncekileri saymıyorum ama bir Sezai Karakoç, bir Sezai Atılğan, yani hepimizin “ ustası “ “ Topal Sezo “, bir Enver Atılğan unutulmaması gereken isimlerimizdir. Herkesin ismini saymıyorum kimse kusura bakmasın ama listenin uzun olduğunu Müslüm Üzülmöz'in yapıtını okuyunca göreceksiniz.

Adil Abe'yi, soluksuz aralıksız çektiği fotoğraflarını ve sinemasını, Halkevi'nden sinemaya dönüştürülen bu kültür sarayını da anmadan geçmeyeyim.

Müslüm Üzülmöz'in yeni kitabının “ önsüzü “nün Şeref Yıldız tarafından kaleme alındığını, çocukluk arkadaşım ve Ergani Yürüyor'da yer verdiğim o günlerin fotoğraflarında ne kadar şık ve yakışıklı olduğu aşık Şeref'in, yoldaşı için sadece sözcüklerini değil gönlünü de kağıda döktüğünü belirtmeliyim. İşte oradan aldığım birkaç satır :

“Bir taş koyana sonradan gelenin iki eklediği renkli, renkli olduğu kadar zengin bir tarih. Bugüne kadar farkında olmadan reddederek yasadığımız bu tarihin değeri bilinmedi. Yoketmek için kendimizi fazlasıyla yorduk. Sevindirici olan ona gücümüzün yetmemiş olmasıdır. Bundan sonra bu tarihin değerini bilmeliyiz. Umalım ki bu değer bilme sözde kalmasın. Bu açıdan, bu yönde atılan büyük-küçük her adımın değeri tartışılmaz. (...) Kardeşim Müslüm Üzülmöz'i bu alandaki çalışmalarından dolayı kutluyorum. “

Müslüm Üzülmöz'i ben de kutlamak istiyorum. Hele bu kitabın yayını için canla başla yürüttüğü çabayı da bilince.

Burada bir kez daha kitaplarımızın en önce kasabamızın belediye ve benzeri kurumlarınca ve hemşerilerimizce sahiplenilmesi gerektiği dileklerimi vurgulamak istiyorum. Bu kitap ve benzerleri önce Erganililer tarafından okunmalı. Hiçbirimizin “ Lo biz bunları

biliyik “ demeye hakkı yok. İşte alın bakın, hem herşeyi bilmediğimiz ortaya çıkıyor, hem de bildiğimizi sandıklarımızın tam da öyle olmadığı anlaşılıyor. Kimi eksigi veya harbiden yanlış görmek olanağı da buluyoruz. İşte bu kitap sayesinde.

Değişik yerlerde yayınlanan ve belli sayıda meraklının dikkatini çeken sıkı makalelerin derlemesi olan kitap bu kez kasabamıza ve kasabalılarımıza ne ararsanız veya ona yakın derecede her şeyi birarada sunuyor. Makalelerin derlenmesi son derece olumlu. Nitekim bizzat yazar aynen şunları belirtiyor:

“ Yazıların gazete sayfaları arasında eskiyip sararmasına ya da internet ortamının sonsuzluğunda kaybolup gitmelerine gönlüm razı olmadı, bu seçkiyi oluşturdum. “

Kitap böylece bir anlamda ansiklopedik bir yapıt havasını alıyor : Tarih var. Eğitim ve kültür var. Ergani'nin çevre sorunları ve yerel yönetimlerin çevre meseleleri konusunda sorumluluğu için öneriler var. “ Her telden yazılar “ da.

Ergani'nin, ama bu arada Çermik ve Diyarbakır'ın da, kadın ve erkek şairlerini, yazarlarını, karikatürcülerini, sanatçılarını ve önemli şahsiyetlerini, tarihi yüzlerini, yaptıklarını, faaliyetlerini, ürünlerini, yani en iyi tarafından her türlü zenginliklerini tanımak ve tanıtmak için mutlaka edinilmesi ve okunulması gereken bir yapıt.

Künyesidir:

Müslüm Üzülmez: Makam, Makam Çiçeği ve Bülbül, Titiz Yayınları, İstanbul, 2010.

Ergani'den Makam Dağı (Fotoğraf: S. Güzeli)

HİLAR HİLAR : YEREL TARİHİN İYİSİ

1965 yaz dinlencesindeyiz. Ergani'de. Bir yıl öncesinde İstanbul ve Ankara'daki değişik fakültelerin giriş sınavını kazanmış ve ilk ders yılını idrak etmiş "Ergani'nin medariftiharı/övünç kaynağı" biz gençler, yani Şeref Yıldız, Zeki Sezer, Zülküf Güneli ve bendeniz kulunuz, yaz dinlencesi vesilesiyle biraraya gelmenin tadını çıkarmak için Hilar Çayı tarafına gidiyoruz. Bizden birkaç yaş büyük ama gönlü hep bizimle olan amcamoğlu Ali Güzel ağabeyimiz de bizimle.

Hilar'a gidenin içli köftesi veya çiğ köftesi eksik olmamalı. Peyniri, isotu, domatesi, fetir ekmeği, yoğurdu, şusu busu da. Ve bilhassa "kırmızısı" da. Eh o günlerde Diyarbakır'daki devlet fabrikalarında üretilen iyi şaraplar bize gelene kadar tükendiği ve hep avucumuzu yaladığımız için, Doşo Hanifi'nin gözünü sevdiğim tahta fıçılardaki kaçak şarabının kapısını çalmaktan başka çaremiz kalmıyordu. Ergani'de kaçak şarap üreten ve ürettiği şarabı müşterisinin isteğine göre yarım veya tam rakı şişelerine doldurup 50 kuruşa veya 1 liraya satan (Evet evet o zamanlar bu olasıydı kardeşlerim) hemşerimiz Doşo Hanifi deyip de geçemeyiz öyle:

O Ergani'nin binlerce yıllık sevimli insanları Ermenilerden sonra kasabamızda en iyi şarap üretenlerdendi. Şarabını da öyle her gelene satmazdı. Bilmek, tanımak lazım. Neme lazım dememek gerek. Doşo Hanifi ustaydı bu işlerde. Adamını gözünden, yok olmadı bu, kokusundan tanırdı. Artık ne kokusu diye sormayın lütfen.

Doşo namlıydı. Onun bizzat ürettiği ve tahta fıçılara doldurduğu müşteri bekleyen şaraplarının namı ve hele kokusu ve rengi vakt-i zamanında Diyarbakır'da askeri ve sivil hava alanını yapmakta olan Fransızları bile mest etmişmiş. Vay anasını! (Burada vişşş ana

deyip değerli hemşerimiz Udi Yervant'ı anmak ta mümkün.) Anlatanın yalancısıyım. Bizim içtiğimiz pardon ne içmesi kardeşlerim içmek için satın aldığımız Doşo Hanifi marka şarabı tadabilmek için onu Hilar'da önce gözeden akan buz gibi suyla karıştırmamız mecburiydi. Yoksa içmek nâ-mümkündü. Hemen söylemeliyim, aramızda öyle işi abartan, çok içen ve hele hele serhoş (sarhoş değil serhoş) hiç olmazdı. Hilarlıya, Erganiliye yakışır mı? Yakışmaz. He lo doğru söylisen.

Evet Hilar sefamız böyle güneşli ve neşeli öğleden sonralarımızın bir parçasıydı o günlerimizde. Yaz sıcağında güneş tepemize binerdi ve biz de onu tepemizden indirebilmek umuduyla kendimizi ağaçların daldasına atardık: Can havliyle. Mümkünü yok.

Hilar'a gitmek fikrinin, büyük olasılıkla Hilar doğumlu olan ama bütün çocukluğunu ve ilk gençliğini Ergani'de, bizlerle, mahallede ve okulda geçiren, ama asla futbol sahasına gelmeyen (iki gözüm, canım ciğerim bir şut ta sen at deriz asla yanaşmaz, Ali Abe de öyleydi, hiç şut atmaz, hiç top oynamazdı), oysa evleri sahaya hakim tepede acaip çalımla kurum kurum kuruluyordu, kadim dost Zülo nam-ı diğer Zülküf Güneli'den çıktığından eminim. Hilar'ı H'den R'ye veya isterseniz a'dan z'ye bilen Zülküf, oldum olası yerinde duramayan en büyük gezginimizdir öteden beri.

Değerli hemşerimiz Müslüm Üzülmöz'ün On Bin Yıllık Tarihin Tanığı: Hilar isimli yapıtının (Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2009) "Sunu"sunu Zülküf'ün yazması hem çok iyi fikir, hem de geçmişin bize göz kırpmasıdır. Hilar'lı olana da bu yakışır zaten.

Kitabın kapağını da çok beğendim. Sizlerin beğeneceğinizden de eminim. Fotoğraf mükemmel. Çünkü bir karede bütün Hilar köyünü, evlerini, çevresini, insanıyla, dağıyla, yeşiliyle, taşıyla, tozuyla, toprağıyla verebilmiş. Harika. Hilar'ın o beyaz taşları

hemen belli oluyor. Manzaralar ve renkler yerli yerinde. Biraz zorlasanız Fırat Nehri “Ben de işte tam şuradan çıkmak üzereyim” diyebilir. Kapak fotoğrafı Arkeoloji ve Sanat Yayınlarının sahibi Nezih Başgelen’in eseri. Üzülmaz’in bana aktardığı bilgiye göre, “1970’li yıllarda kendisi (Nezih Başgelen) çekmiş.” Kitabın içinde bir-iki fotoğrafı daha seyredebilir.

Arkeoloji ve Sanat Yayınları genel olarak araştırma ve kazı yapmış ünlü akedemisyenlerin ve iyi tarihçilerin yapıtlarını yayınlamasıyla tanınıyor. Bu kez bu kural bir parça bozulmuş. İyi de olmuş: Ve ilk defa arkeolog veya tarihçi olmayan birinin çalışması okuyuculara sunuluyor. İyi eser yerini böylece buluyor. İyi eser çünkü yerel tarih alanındaki en iyilerden biri. Mutlaka örnek alınacak, örnek verilecek bir yapıt.

Tarih yazmak, tarih yazmak için kaynak bulmak ve benzeri kimi zorluklar göz önüne alınırsa ve hele bu işin kimi durumlarda yoktan var etmek gibi bir gayret gerektirdiği de bilinirse Müslüm Üzülmaz’in çabası ancak anlaşılabilir. Hilar üzerine bir kitap hazırlamak, yazmak ve yayınlamak öyle kolay iş değil çünkü. Kaynakları bulmak, onları taramak, sıkı bir elekte elemek, yeni kaynaklar yaratmak, evet evet yeni kaynaklar yaratmak, Hilar’ı bilen ve orada yaşayan insanlarla söyleşiler yapıp bunu eserine ekmeğe peynir gibi katık yaparcasına katmak, hüner ister.

Müslüm Üzülmaz bu konuda usta olduğunu, akıl almaz, öyle her babayığidin yapamayacağı bir işi gerçekleştirerek daha önce gösterdi : Çayönü’nden Ergani’ye Uzun Bir Yürüyüş isimli dev eserini kendi olanaklarıyla yayınlayıp sunarak. Emin olun bu öylesine yapılmış kolay övgü değil, bilenler biliyor, bilmeyenler ise adını andığım kitabı ellerine alıp şöyle bir “tartmalı”, sonra içine bir göz atmalı.

Ergani'ye ve hemşerilerine Müslüm Üzülmez kadar katkı sunan insan da az bulunur. Her kentin, her kasabanın her köyün mutlaka bir Müslüm Üzülmez'e ihtiyacı vardır diyorum. Yerel tarihin yazımı, yerel ve bölgesel zenginliklerin tanıtımı için. Ancak o zaman yerelden evrensele doğru yol almak mümkün olabilir.

Yazar tarih yazmaktaki zorluklara bizzat değiniyor. Tarihin ne anlama geldiğine ve nasıl iyi bir tarih kitabı yazılacağına da. (s. 32 vd.) Buraya bu konuda yazdıklarından birkaç satırı aynen almak istiyorum:

“Bizler için üzücü ve acı olan, Hilar'ın yazının henüz bilinmediği dönemini, yazının kullanıldığı döneme oranla daha fazla bilmemizdir. Diğer bir önemli olay da, ancak yazılı kanıt varsa tarihten söz edilebileceği yanılığısı içerisinde olmamızdır. Collingwood'un dediği gibi; 'Tarihçilerin kanıt olarak kullanabileceği her şey kanıttır.' Mağaraların, kalelerin, surların, kitabelerin, kabartmaların, şecerelerin, tapu kayıtlarının, heykellerin de tarihin birer tanığı, daha doğrusu bunların tarihin kendisi olduğunu düşünmememizdir. 'Tarihsel tanıkların çeşitliliği hemen hemen sonsuzdur. İnsanın söylediği veya yazdığı her şey, imal ettiklerinin tümü, elinin değdiği her şey onun hakkında bilgi verebilir ve vermelidir.’”

Tarih yazarı anıtları, tapınakları, mağaraları, kayaları, yani uzun sözün kısası taşı ve toprağı “konuşturmasını” bilmeli. Nitekim yazar Hilar'ın insanları yanında, mağaralarını, mahzenlerini ve kayalıklarını da “konuşturuyor”... Ve tarihin önemini şu satırlarla vurguluyor:

“İnsanın ne yaptığı ve insanın ne olduğu tarihle öğrenilir. Sırlarını gizleyen Hilar'ın sırlarını gün yüzüne çıkarttığımızda tarihimiz biraz daha aydınlanacaktır.

Her halk ancak yalandan arındırılmış bir tarihle yol alır.”

Bu bakış açısından değerlendirince bu konuda mutlaka birçok şey daha eklenebilir.

Yazarın konu olarak seçtiği Hilar sözcüğü ne anlama geliyor? Tarihi önemi nedir? Böyle bir çalışmaya konu olmasını haklı kılacak nedenler var mıydı? İşte bir yazarı araştırmaya iten ilk sorular bunlar olabilir. Nitekim öyle de olmuş. Müslüm Üzülmüş yapıtında “Hilar’ın Adının Kökeni ve Anlamı” başlıklı bölümde, baş vurduğu kaynaklarda bu meseleye ilişkin bilgileri ince eleyip sık dokuyarak titiz bir araştırma sonucunda elde ettiklerini okuyucuya aktararak bu konuyu aydınlatıyor. Kısa bir alıntıyla durumu dikkatinize, bu vesileyle yazarın metodunu da ilginize sunmak istiyorum:

“Tarihin şafağında Hilar vardır.

(...)

Hilar Mağaraları.

Hilar, hem kayalıkların, hem mağaraların, hem Çayönü'nü de içine alan bugünkü köyün ortak adıdır. Hilar'ın bir tepesi olan Çayönü, kazılarıyla dünya kültür tarihine adını yazdırmış, ama Hilar'ın

kendisi, mağara ve kabartmaları, Çayönü'nün gölgesinde kalmıştır. Şimdi mağara, mahzen ve kabartmalarıyla tarihini olduğu kadar, adının aydınlatılmasını da beklemektedir.”

Bundan sonra yazar Hilar adının açıklanmasına başlıyor: Değişik kaynaklardakileri tek tek sıraladıktan sonra şunu yazıyor ve kanımca doğrusu da bu olmalı:

“Hil-ar, Hil-um'dan geliyor. Hil-um ise, tahıl tanesinin filiz veren uç kısmı demek. HİL kökü -UM eki yerine -AR eki aldığında HİL-AR olmakta.”

Böylece yazar şu sonuca ulaşıyor :

“Bu verilerden hareket edersek:

Buğday, ekme ve tarım Hilarlıların yaşamında çok önemli olduğundan; tahıl tanelerinin ucuna HİL-UM denilmesi ve sonradan -UM eki yerine -AR ekinin HİL'e eklenerek HİLAR'a dönüştürülmesinden daha doğal ne olabilir diye düşünebiliriz. Çayönü kazılarında biliyoruz: Buğdayın ilk ekildiği, ekmeğin fırında ilk pişirildiği yer Hilar'dır. Tarım bol olunca, altın taneli buğday başakları ışıltıyla salınca, neslin devamı ve güçlü olmak için nur topu gibi bir erkek çocuk doğmuşsa şenlik düzenlenmez mi, insanlar neşeli olmaz mı?”

Yazar “Hillaria (Neşe)” sözcüğüne de atıfta bulunuyor ve “Hillaria (Neşe) adlı gün ise 1 Nisan'dır. Bugün '1 Nisan şakası' olarak bildiğimiz günün kökeninde Hillaria vardır.” diyor.

Burada aklıma hemen Fransızcaya Latince “hilaris” kelimesinden gelen “hilare” (hilar olarak okunur) ve “hilarité” (Latince hilaritas'dan. Hilarite biçiminde okunur) sözcükleri geliyor. Şenşakrak, çok neşeli olmak anlamlarında.

Müslüm Üzülmez bu konuda şu bilgileri de ekliyor: “Edindiğim bilgilere göre, Hilar Ermenicede Khigar şeklinde yazılıyor ve Türkçe Hiğhar, Kürtçe Hixar okunuyor. Sözcük olarak akıllı, bilge anlamını taşıyor, ama bu akıllı olmada, bu bilgelikte biraz kurnazlık var.

Ermeni edebiyatının mizah ustası Hagop Baronyan, Hilar (Bilge) adlı gazetede de yazılar yazmıştır.”

Peki Hilar ismi bugün ne ifade ediyor? Gelin eğlenceli bir alıntıyla bu işi bağlayalım, Üzülmez'den aktarıyorum:

“Hilar'ın yeni adı: Sesveren Pınar'dır.

Bu ad resmî evrakların dışında pek kullanılmaz; mülki idarenin haricinde kimsenin içine sinmemiştir. Hiçbir Hilarlı ve Erganili, resmî olmayan bir yerde 'Sesveren Pınar' adını ağzına almaz!...”

Evet bizde bu işler böyledir kardeşlerim: İdari veya tüzel bir düzenlemeyle on bin yıllık tarihi sil-mek arzusu önüne geçilemez bir arzudur “yukarılarda”. Ama bu örnekte gördüğümüz gibi yürümüyor işte! Tamam da bunu herkes anlıyor mu? Duyuyor mu? Meçhul. Ama Hilar ve tarihi artık meçhul değil.

Ve bu boşluğu doldurmak için göz nuru döken, alın terini akıtan, dirsek çürüten değerli Erganili Müslüm Üzülmez'e borcumuz biraz daha artmıştır. Herkese, en başta tarih ve yerel tarih meraklılarına ve bilhassa öncelikle Hilarlılara ve Erganililere duyurulur. Hilar Ergani'nin güneyindedir. “Çayönü kazılarında biliyoruz: Buğdayın ilk ekildiği, ekmeğin fırında ilk pişirildiği yer Hilar'dır.” “Tarihin şafağında Hilar vardır.” Tarih Hilar'da başlar.

ERGANİ YÜRÜYOR. HERŞEY BİR FOTOĞRAFLA BAŞLADI

Ergani Yürüyor başlığını taşıyan ekitapta ve basılı kitapçıkta Ergani'deki dört günün öyküsünü, toplumsal tarihimizin bir parçası anlamında anlatıyorum. Evet o günlerde yaşadıklarımız toplumsal tarihimizin parçalarındandır.

Bu çalışma, ilk sayfadan beri betimlemeye ugraştığım ve birçok benzerini ülkemizin dört bucağında bulabileceğimiz küçük, şirin ve herkesin neredeyse birbirini tanıdığı bir kasabada, 2 Ağustos 1965'te düzenlenen mütevazi bir gösteri ve yürüyüşün öyküsünü aktarıyor.

Yapay bir biçimde kotarılmış resmi tarih karşısında kendi geçmişimizi, kendi an ve anılarımızı unutmamak için toplumsal tarihimize dört elle sarılmalıyız. Bu çalışmada amaçladığım budur.

İğfal edilen, kimi kez tersine çevrilen tarihimizi alıp istediği gibi kullanan ve birçok şeyi hasır altı eden resmi tarih yerine toplumsal tarih halkların "ilaç"ıdır. Acılarımızı sarmak için. Geçmiş ama geçmeyen an(ı)larımızdan dersler, deneyimlerimizden sonuçlar çıkarabilmek için. "Tarih dersleri"nin hepimize yararı var. Yararı olacak. Bundan eminim.

İşte bu nedenle çok yakın geçmişimizden unutulmak üzere olan bir anlar ve anılar dizisini bu kitapta dikkatinize sunmak istedim.

30 Temmuz 1965'te Diyarbakır'ın şirin kasabası, doğduğum ve küçelerinin toz ve toprağıyla büyüdüğüm Ergani'deki bir kazayı ve sonrasında yetkililerin sorumsuz davranışlarını ve bunun üzerine üniversiteli öğrencilerinin öncülüğünde Erganililerin tepkilerini bir

gösteri ve yürüyüşle sergilemelerini anlatmak ve toplumsal tarihimize miras bırakmayı arzuladım.

Hem o olayları yaşamış, gösteri ve yürüyüşe birçok arkadaşıyla birlikte öncülük etmiş biri olarak, hem de kasabasına borcunu hiç bir zaman ödeyemeyecek bir tarihçi olarak görevimi yerine getirmekte kararlı olduğum için. Bunu ben yapmasam kim yapacaktı ?

Bu metni benzer bir çalışma yapacakların izleyebileceği bir yöntem/metod olarak da sunmak istiyorum. Evet kimi kez bir anı sadece bir fotoğafıla başlayabilir. İşte ispatı:

Dahası hemşerilik olmasaydı bu kitap ta olmayacaktı. Evet, çünkü bir hemşerimin, Ergani tarihi konusunda son derece yararlı ve kalıcı çalışmalar yapan ve bu konudaki çabalarını aralıksız sürdüren Müslüm Üzülmaz'ın 2 Ağustos 1965'te düzenlediğimiz gösteri ve yürüyüşe ilişkin bir fotoğrafı 18 Eylül 2009'da Diyarbakir İletişim Grubu üyelerine göndermesiyle başladı her şey.

Evet her şey bir fotoğafıla başladı. Bu aynı zamanda fotoğrafın, görsel malzemenin önemini bir kez daha gözler önüne sermesi açısından vurgulanmayı hak ediyor. Yazılı olan kalıyor, görsel olan unutulmuyor. Daha önemlisi görsel olanın anıların akın etmesini sağlamasıdır.

Bu bağlamda o yıllarda elinden fotoğraf makinasını düşürmeyen gazeteci, Türkiye düzeyinde yayınlanan birçok gazetenin Ergani muhabiri, gazete satıcısı, kitapevi sahibi, “ sinemacı “ Adil Abe'yi, yani Adil Öztürk'ü, burada anmamak ona haksızlık olacaktır. Onun çektiği fotoğafılar sayesinde unutulma tehlikesi geçiren birçok şey, anıt, ev, mekan, sokak, cadde, sanatkarlar, tüccarlar, dükkanlar, insanlar ve bunlara bağlı olarak o günlerin giyim ve kuşam tarzları, oturup kalkış biçimleri ve kendi memleketimizin

zenginliğini oluşturan birçok varlığımızı koruma olanağı bulduk. Evet fotoğrafa alınan aynı zamanda “ korunmuş “ oluyor.

Müslüm Üzülmaz'in ilettiği fotoyu 18 Eylül 2009 cuma sabahı görür görmez anılar peş peşe koşmaya, sağa sola çarpıp aklımdaki her şeyi darmadağın etmeye başladı. Bunun üzerine bir yandan anılarımı derleyip toparlamaya başladım. Öte yandan olayları birlikte yaşadığım akraba ve arkadaşlarıma iletiler gönderdim. En başta amcamoğlu ve gösteri ve yürüyüşün en iyi biçimde düzenlenmesinde belirleyici rol oynayan Ali Güzel'e. Sonra işin başından sonuna koşturan kardeşlerim Ahmet Rahmi Güzel ile Kahraman Gündüz Güzel'e. Bu arada Müslüm Üzülmaz'in yardımı ile kırk yıl sonra izini bulduğum ilkençlik arkadaşım Şeref Yıldız'a da.

İletilerle akrabalarıma ve arkadaşlarıma bir dizi soru sorup olaylar hakkında bilgilerimi derinleştirmek istedim. Bir de varsa başka fotoları görmek, birer örneğini elde etmek ricamı ilettim.

Ali Güzel çok kısa bir süre içinde kazayla ilgili dört, gösteri ve yürüyüşle ilgili üç fotoğraf ile gösteri ve yürüyüşün sonunda okunan bildirimizi yayınlayan Tokat'ın Alinteri isimli, Tokat'ta çalışan Erganili İso Koto'nun (İsmail Çelikel) "sahibi" olduğu ve içeriğinden Türkiye İşçi Partisi (TİP) yakınlığı açık ilerici haftalık derginin 12 Ağustos 1965 tarihli sayısının tek tek sayfalarını gönderdi. Böylece araştırmalarımda dev bir adım attım.

Olaylar zincirinin halkaları biraraya gelmeye başladı. İşte o zaman kitapçık fikri bir çiçeğin bütün renkleriyle birlikte doğaya açılması gibi açıldı aklımda. Evet derli toplu bir şey yazmalı, fotoğraflarla ve diğer görsel mazemeye bir kitapçıkta toplamalıydım. Böylece her şey kalıcı olacaktı. Dahası görsel malzemeye donatılmış bir kitapçık Ergani kütüphaneleri başta birçok kütüphaneyi süsleyebilecekti.

Sayfa : 2

Alinteri

12-8-1965

Bildirir

BİLDİRİDİR

30/Temmuz/1965 günü Ergani'de, ehliyetsiz şoförün kullandığı trafik muayenesinden geçmemiş kamyonla acı bir trafik olayı olmuştur. İki ölü ve yirminin üstünde yaralı kasabamız hastahanesine taşındığında hastahane nin iki doktoruda raporlu olduklarından yetkili bir doktor bulunamadığı gibi, her hangi bir sağlık memuruna da rastlanılmamıştır. Bu durumda felâketzedeleri Diyarbakıra götürmek gerekmiş ve bu iş için savcının emriyle her görülen arabaya el konmuştur. Makam arabasını vermesi için savcı tarafından kasabamız veterinerine bir polis memuru gönderilmiş, fakat veteriner, polis memurunu ters-

lemiştir. Veteriner arabayı vermemiştir. (O veterinerki aynı arabayı bir çok özel işlerinde, eğlencelerinde kullandığı sabittir) Böylece yaralıları, üstü açık kamyonlarla Güneydoğu Anadolu'nun yakıcı güneşi altında Diyarbakıra götürmek durumu hasıl olmuştur.

İlgisizlikler peş peşedir. Üzüntümüz çoktur. İnsanseverlik ve halkçılıktan asla nasip almanın bazı kravatlılar, fakir Anadolu'da insafsız kayıtsızlıklar içindedirler. Büyük bir şehre gidecekleri günü özlemini çekerek Anadolu'da çile doldurmaktadırlar. Her gün biraz daha güçlü olarak bu zihniyetin karşısında bulduğumuzu anlatmak isteriz.

Ergani Gençliği Adına
Ali Güzel

Alinteri haftalık dergisi.

Toplumsal tarihimiz bunu hak ediyordu. O zaman oturup yazmak gerekiyordu. Ben de öyle yaptım. Bu kitap böyle çıktı. Kalem ben tuttum ama benim anımsadıklarımı verdikleri bilgilerle tamamlayan, kimi eksikleri gideren, kimi yanlışları düzeltmemeye yardımcı olan amcamoğlu Ali Güzel'e en başta büyük bir teşekkür etmem lazım. Sonra Şeref Yıldız'a teşekkür borçluyum. Kardeşlerim Ahmet Rahmi Güzel ile Kahraman Gündüz Güzel ve bütün aile üyelerine de binbir teşekkür. Ve elbette ve bilhassa bir fotoğrafla bütün bu yolculuğun işaretini veren değerli hemşerim Müslüm Üzülmöz'e.

O işareti çakmasaydı anılarımız daha çok beklerdi akıllarımızın sol köşesinde, fotoğraflarımız ise sapsarırdı üzüntüden. Görülmemiş olmanın üzüntüsünden. Oysa şimdi onlar görücüye çıktılar. Beğenip beğenmemek size kalıyor. Bana sorarsanız unutulmamaları, hep hatırlanmaları gereken an(ı)larımızdır. Bilhassa saklanmalı. Aklınızda bulunsun.

Ergani'de gösteri, 2 ğustos 1965

SEÇMECE KISA KAYNAKÇA

Sedat Eroğlu: Gülbaran'ın Gülleri, Erganili Düşün, Sanat, Bilim, Siyaset İnsanları, Kent Işıkları Yayınları, İstanbul, 2013.

Fevzi Karadeniz'in değişik kitapları, örneğin: Eski Zamanlar, Pencere Yayınları, İstanbul, 2001.

Fevzi Karadeniz: Başım Gözüm Üstüne, Belge Yayınları, İstanbul, 2006.

M. Şehmus Güzel: Ergani Yürüyor, TÜSTAV İktisadi Kuruluşu Yayınları, Sarı Defter Dizisi, İstanbul, 2010.

Müslüm Üzölmez'in birçok kitabı örneğin: Çayönü'nden Ergani'ye Uzun Bir Yürüyüş, Yazarın Kendi Yayını, İstanbul, 2005.

Müslüm Üzölmez: On Bin yıllık Tarihin Tanığı: Hilar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2009.

Müslüm Üzölmez: Makam, Makam Çiçeği ve Bülbül, Titiz Yayınları, İstanbul, 2010.

Şeref Yıldız'ın bütün bir siyasi geçmişi ve yaşamı derli toplu aktaran yapıtı: 1960'lardan 1990'lara Fırtınada Yürüyüş, TÜSTAV İktisadi Kuruluşu Yayınları, Sarı Defter dizisi, İstanbul, 2008.

M. ŞEHMUS GÜZEL

ERGANİ'DEN

ekitap.ayorum.com